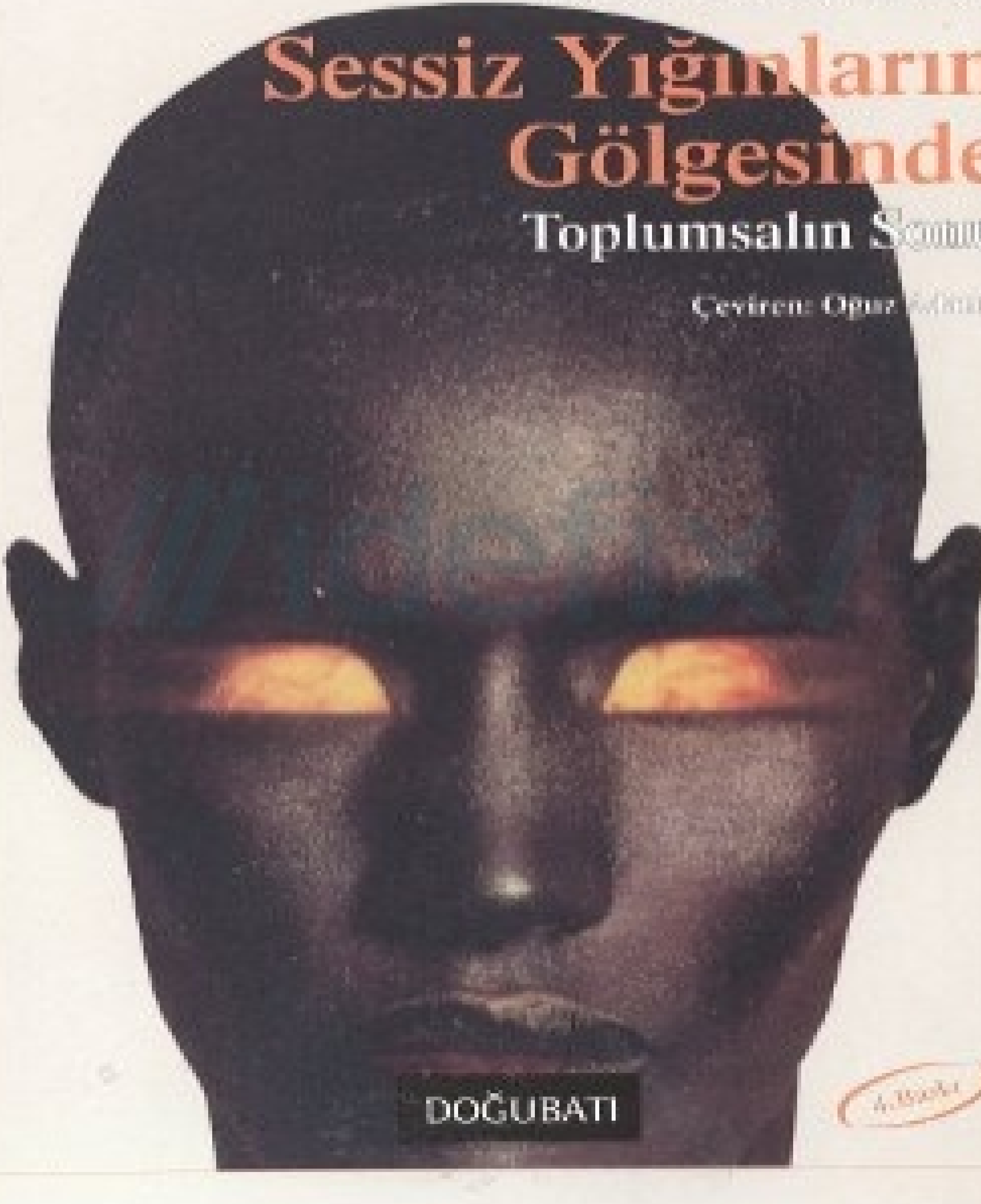
Jean Baudrillard

Sessiz Yığınların Gölgesinde

Toplumsalın Sonu

Çeviren: Oğuz Adanır

DOĞUBATI

Jean Baudrillard

Sessiz Yığınların Gölgesinde

Toplumsalın Sonu

Çeviri: Oğuz Adanır

JEAN BAUDRİLLARD

1929, Reims'de doğdu, 1996 yılında Nanterre Üniversitesi'nde Henri Lefebvre ile çalışmaya başladı, aynı üniversitede sosyoloji dersleri verdi. Baudrillard, simülasyon kuramıyla günümüz düşünce dünyasının en çarpıcı isimlerinden biridir. Türkçe'ye kazandırılan temel metinleri arasında: *Tüketim Toplumu*, *Üretimin Aynası*, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, *Baştan Çıkarma Üzerine*, *Çaresiz Stratejiler*, *Simülakrlar ve Simülasyon*, *Kusursuz Cinayet*, *Şeytana Satılan Ruh* gibi çalışmaları vardır.

Özgün Metin

A l'Ombre des Majorites Silencieuses suivi de l'Extase du Socialisme

Fransızca'dan Çeviren

Oğuz Adanır

Yayına Hazırlayan

Taşkın Takış

Kapak Tasarımı

Aziz Tuna

Baskı

Cantekin Matbaacılık

1. Basım: Ayrıntı Yayınları, 1991

2. Basım: Doğu Batı Yayınları, 2003

3. Basım: Doğu Batı Yayınları, 2006

4. Baskı: Kasım 2010

Doğu Batı Yayınları

Selanik Cad. 23/8 Kızılay/Ankara

Tel: (0312) 425 68 64- 425 68 65

e-mail: dogubati@dogubati.com

www.dogubati.com

ISBN 975-8717-02-2

Doğu Batı Yayınları - 4 Sosyoloji – 2

İçindekiler

Çevirenin önsözü

Türkçe'ye kazandırılan ilk Baudrillard metni olan "Sessiz Yığınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu"nu seçmemin nedeni: Yola sosyolojiden çıkmış olmakla birlikte göstergebilimden mikrobiyolojiye, sibernetikten mikro-fiziğe, psikanalizden antropoloji, etnoloji, politika ya da tarihe aynı rahatlıkla sıçrayıp, geri gelebilen, ileri gidebilen ve bütün insanbilimlerini (hattâ fen bilimleri) birbirleriyle çakıştırıp, tokuşturarak sonuçta ortaya "simülasyon kuramı" gibi bir kuramla çıkmış olan bir düşünürün en rahat ve kolay şekilde algılanıp, kavranılarak sevilmesini ve düşünceleriyle ilgilenilmesini sağlayabilmekti.

Sanırım "Sessiz Yığınlar..." bu amacın gerçekleşmesine az da olsa bir katkıda bulunmuştur. Bugün Türkiye'de alçak sesle olsa da, (şimdilik) belli çevrelerin içine sıkışıp kalmış görünse de Baudrillard adı yavaş yavaş anılmaya başlanmıştır. Bir düzineden çok Baudrillard metninin Türkçe'ye kazandırılmış olması, "simülasyon kuramı"nın anlaşılmasını büyük ölçüde kolaylaştırmaktadır. Baudrillard'ın bu kuramla ilgili temel metinlerinin büyük çoğunluğu Türkçe'ye aktarılmıştır.

Kişisel görüşüm, Baudrillard'ın "simülasyon kuramının" tarihsel bir sürecin ürünü olduğu yönündedir. Yine kanımca Baudrillard'in, içinde yaşamakta olduğu toplumu ve çağı bilinçli bir şekilde çözümleyip eleştirmekle birlikte, Modern toplumların içinde yaşamakta oldukları bu "simülasyon evreni"nin tarihsel anlamda neye tekabül ettiğini somut olarak ortaya koymamaktadır (çünkü bir bakıma Tarih kavramını reddetmektedir). Bu da bizim işimizi güçleştirmektedir.

"Sessiz Yığınlar..." başlıklı bu metin "simülasyon kuramı" nın yerli yerine oturmaya başladığı ve Baudrillard'ın daha ileride yayınlayacağı: Örneğin *Simülakrlar ve Simülasyon'la, Çaresiz Stratejiler* gibi, bu kurama

ait çok önemli iki metinde yeniden işleyeceği kimi konu ve temaları işlemiş olduğu bir metindir. Söz gelişi kitle iletişim araçları ve reklamın, toplumsalın bulunmadığı, yalnızca kitlelerin var olduğu bir evrende anlamsız ya da iddia edilen anlamda etkili değil etkisiz, hoş ve boş, eğlence yanı ağırlıklı (yoksa güdümleyici olan yanı değil) bir işleve sahip olduklarını söylemektedir. Bir başka deyişle Baudrillard'ın vazgeçemediği temaların başında kitle iletişim araçları gelmektedir. Ancak onun amacı her zaman *(Tüketim Toplumu* ya da *Göstergenin Bir Ekonomi Politiği için Eleştiri* adlı metinlerinde de) yapmaya çalıştığı gibi -bu hemen bütün konular için geçerli bir düşüncedir- bu alanda da ileri sürülen düşüncelerin tersinin de bir doğruluk ya da geçerliğe sahip olabileceğini gösterebilmektir. Çünkü Baudrillard McLuhan ya da Enzersberger gibi özne yanlısı bir bakış açısından çok nesne yani izleyici, halk, seyirci denilebilecek bir bakış açısını benimsemektedir. Nesne yanlısı bir bakış açısını benimsemesinin temel nedeniyse artık günümüzde Batılı öznelerin ya da aydınların, politikacıların, sanatçıların vb. büyük ölçüde -yaratıcı düşünce ve doğal olarak eleştirel düşünce açısından- tükenmiş olduklarını düşünmesidir (bakınız *Simülakrlar ve Simülasyon'* da üniversitedeki aydınlarla ilgili "Sarmallaşmış Bir Ceset" ya da "Bitmeyen Ölüm" bölümü).

Yine bu metinde ele aldığı "Ne Özne, Ne Nesne" ya da "Kitle ve Terörizm" gibi bölümler daha sonra hem *Çaresiz Stratejiler* hem de *Simülakrlar ve Simülasyon*'da işlenecek "Rehine", "Müstehcen", "İronik Stratejiler", "Gerçeğin Yerini Alan Simülakrlar" vb. yazılarda tekrar tekrar ele alınarak yeni eklemelerle çözümlenecek ve eleştirilecektir. Simülasyon evreni: Diyalektiğin sona erdiği ve aşırı uçlar arasında gidilip gelinmeye mahkûm olunan bir evrendir. Bana kalırsa Baudrillard işte bu evrenin diyalektik olarak nitelendirilebilecek bir açıklamasını bir anlamda farkında olmadan gerçekleştirmiştir. Daha doğrusu biz "simülasyon evreni"ni tarihsel açıdan belli bir yere oturttuğumuzda Baudrillard'ın "simülasyon kuramı"nın

belli bir tarihî dönemin diyalektik çözümlemesine eşdeğerli bir çözümleme olduğunu düşünüyoruz.

Öte yandan Batı ile dünyanın geri kalan bölgelerinin farklı bir tarihsel süreci yaşamakta oldukları gerçeğini kavramadan ne "simülasyon kuramı" ne de Baudrillard'ın diğer metinlerini kavrayabilmenin mümkün olamayacağını düşünüyoruz.

Baudrillard'ın metinlerini en iyi tanıyan ve çözümleyen isimlerden biri olan Mike Gane için ünlü Fransız düşünür her şeyden önce radikal bir kültür eleştirmenidir. Düşünceleri özellikle -bunun altını pek çok kez çizmiştir- Modern batılı toplumları kapsamaktadır. Bir başka deyişle çözümlemeleri evrenseli hedeflememektedir. Kendine rağmen evrensele ulaştığı pek çok nokta olmasındaysa bir tuhaflık olamaz.

Bu metindeki özellikle iletişim, iktidar, toplum, kültür çözümlemelerinin Türkiye toplumu gibi bir toplum için de birebir geçerli olacağını düşünmek okuyucuyu içinden çıkılmaz yanılgılara sürükleyebilir. Örneğin burada Baudrillard'ın anlatmaya çalıştığı nesne, karnı tok sırtı pek, kolektif amaçlarını ve inançlarını yitirmiş insanlardan oluşan bir kitledir. Bu metnin sunduğu bakış açısı ve veriler Türkiye toplumunu anlamak ve çözümlemek isteyenler için bir esin kaynağı görevini görebilir (ki bence bu konuda Baudrillard' ın düşünceleri inanılmaz bir zenginliğe sahiptir).

Oğuz Adanır İzmir, Mart 2003

Sessiz Yığınların Gölgesinde...

Toplumsal adlı kördüğüm, her şeyi sünger gibi emen bir gönderene dönüşerek, ne olduğu hem bilinen hem de bilinmeyen kitlelerin etrafında durmadan dönmektedir. İstatistiklerin kristal bir küre gibi kullandıkları kitleler, madde ve doğal elementler gibi akımlar ve akıntılar tarafından etkilenirler. Kitleler mıknatıslanabilirler. Çünkü toplumsal denen şey onları statik bir elektrik gücü gibi sarıp sarmalamaktadır. Oysa çoğu kez bu yığınlar yine de bir "kitle" olarak algılanırlar. Bir başka deyişle toplumsala ve politikaya ait olan bütün elektrik akımını emerek nötralize ederler. Politikaya ve toplumsala ait iyi bir iletici olmadıkları gibi, daha genelde iyi bir anlam ileticisi de değildirler. Her şey onların üstünden kayar gider. Onları her şey mıknatıslayabilir. Oysa bütün bunlar kitlelerin üstünde hiçbir iz bırakmadan uçup gider. Sonuç olarak kitlelere yapılan çağrı her zaman yanıtsız kalmıştır denebilir. Kitleler kendilerine yapılan bu çağrıları birer ışık demetine dönüştürüp dalga dalga yaymaya kalkmazlar. Tam tersine Devlet, Tarih, Kültür ve Anlamın çevresinde oluşturulmuş ışık demetlerini emerek ortadan kaldırırlar. Onlar tepkisizliktir, tepkisizliğin, nötr olanın gücüdür.

İşte kitle bu anlamda yani geleneksel hiçbir pratiğe ve teoriye, belki de genel olarak hiçbir pratiğe ve teoriye indirgenemeyen bir olgu olarak, bizim modernliğimizin belirgin bir özelliğidir.

Düşünce yoluyla gündeme getirildiklerinde kitleler edilginlikle, vahşi doğallık arası bir yerdedir. Oysa kitlelerde her zaman için gizli bir enerji vardır. İçlerine depolanmış bir parça toplumsallık, biraz toplumsal enerji vardır. Günümüzde sessiz bir gönderen, yarın bir tarih yapıcı ve sözü ele geçirdiklerinde de "sessiz bir çoğunluk" olmaktan kurtulacakları düşünülen kitleler! Halbuki kitlelerin ne geçmişte ne de gelecekte

yazabilecekleri bir tarihleri yoktur. Özgürleştirilebilecek gücül bir enerjileri ve yerine getirmek istedikleri bir arzuları yoktur. Onların gücü *günceldir.* O güç şu anda, burada ve bütünlüğü içinde yanı başımızdadır. Bu güç ise onların sessizliklerinde yatmaktadır. Şimdiye kadar kendilerini etkileyebilmiş tüm güçlerden çok daha etkili bir emme ve nötralize etme gücüne sahiptirler. Yok etme konusu da dahil olmak üzere düş gücümüzün üstünde çalıştığı (ve etkinliği tüm diğer) üretim, yayma ve genişleme şemalarından değişik olan özgün bir tepkisizliğin gücü. Bu inanılmaz ve akıl almaz bir iç dalgalanma biçimidir, (onu hâlâ bir "süreç" olarak adlandırabilir miyiz?) sahip olduğumuz tüm anlam sistemlerinin gelip kendisine tosladıkları ve ona karşı bütün güçleriyle silahlandıkları, üstelik giderek artan bir şekilde kendisini anlamla kaplayıp, donattıkları ve tüm gösterenlerin çökertildiği anlaşılmaz ve kabul edilmez bir güç. Toplumsal adlı boşluk loş bir beynin içinde durmadan dönen, çakışan, boşlukları dolduran nesneler ve kristal kümeler tarafından işlenip geçilmektedir. İsterseniz havası alınmış bireysel taneciklerin, toplumsal artıkların ve kitle iletişim araçlarına ait içtepilerin bir araya getirilmişine "kitle" diyebilirsiniz. Giderek artan yoğunluğuyla çevresindeki tüm enerji ve ışık demetini emen karabulut sonunda kendi ağırlığı altında ezilecektir. Kitle: Toplumsalın içinde kaybolduğu kara bir deliktir.

Öyleyse kitle "sosyolojik" bir tanımlamanın tam tersidir. Çünkü sosyoloji toplumsalın ve aşamalarının yaygınlaşmasını betimlemekten başka bir şey yapamaz. Çünkü yalnızca olumlu ve kesinleşmiş bir toplumsallık varsayımı aracılığıyla yaşayabilmektedir. Toplumsalın emilip dağılmasını ve içten dinamitlenmesini anlayamamaktadır. Çünkü toplumsalın ölümü gibi bir varsayım kendi ölümü anlamına gelmektedir.

Kitle terimi bir kavram olamaz. Olsa olsa hamurlaşmış, vıcık vıcık ve lümpen-analitik bir "kavram" olabilir. Politik demagojinin laytmotifidir. İyi bir sosyoloji ise onu "daha bir incelik isteyen" mesleksel, sınıfsal, kültürel statü vb. kategoriler aracılığıyla aşıp geçmeye çalışacaktır. Oysa bu

bir yanılgıdır. Çünkü akıllı ve eleştirel bir sosyoloji asıl bu hamur gibi ve eleştirel olmayan kavramların çevresinde dolanarak daha ileriye gidebilir. Zaten geriye dönüp baktığımızda gördüğümüz şey:

"Sınıf", "toplumsal ilişki", "güç", "statü", "kurum" ve "toplumsal" gibi; yasal bilim dallarının yüzünü ağartan açık seçik kavramların tümünün gerçekte her zaman için karmaşık kavramlar olmuş olduklarıdır. Ancak birtakım esrarengiz nedenlerle üzerlerinde uzlaşılmış ve çözümlenebilmeleri için her zaman belli bir koda sahip olmuşlardır.

Kitle terimini özgünleştirmeye kalkmak gerçekten de bir saçmalıktır -bu, anlamı olmayana bir anlam vermeye çalışmak gibi bir şeydir. Örneğin "emekçiler kitlesi" denilmektedir. Oysa ne emekçiler kitlesi vardır, ne de bir başka toplumsal özne ya da nesneye ait bir kitle. Geçmişteki "köylü kitleleri" de gerçek birer kitle değillerdi. Çünkü bir kitle yalnızca onu kapsayabilen ve sonuç olarak istatistik artıklar üreten ve simgesel zorunluluklardan arınmış olanlar tarafından oluşturulabilir. Kitlenin bir ayrıcalığı, bir yüklemi, bir niteliği ve bir göndereni yoktur. Onun kesin bir şekilde tanımlanmasını ve tanımlanamamasını sağlayan şey de budur. Kitlenin sosyolojik bir "gerçekliği" de yoktur. Hiçbir *gerçek* nüfus kesimiyle ya da bir meslek kurumuyla bir ilişkisi olmadığı gibi toplumun bütünüyle de bir ilişkisi yoktur. Kitleyi nitelendirebilmek için yapılabilecek her türlü girişim, onu sosyolojiye devretme çabasından başka bir şey olamaz (sonsuz sayıda eşdeğerli birey: 1 + 1 + 1 + 1 -sosyolojik tanım işte budur). Oysa tanımı yapılan şey eşdeğerli olanınki değildir; *nötr* ya da *ne biri, ne de diğeri* olanınkidir.

Kitlede her iki yöne doğru da bir kutuplaşma yoktur. Kitlenin (İki ya da daha karmaşık sistemlerde daha fazla sayıda) kutupların birbirlerinden ayrılması ve uzaklaşmaları sayesinde yaşayabilen bütün sistemleri etkileyip çökerten gücü ve bu boşluğu yaratan şey de budur. Anlam dolanımını olanaksız kılan da budur. Atomların boşlukta dağılmaları

gibi onlar da ânında kitlenin içinde dağılmaktadırlar. Aynı zamanda kitlenin *yabancılaşmasını* olanaksız kılan da budur. Nötrlük ve eşdeğerlik de söz konusu değildir. Anlatacak şeyleri olmayan sözcülere karşın sesi çıkmayan (sözsüz) bir kitle vardır. Söyleyecek hiçbir şeyi olmayanlarla, konuşmayan kitleler arasındaki harika "birlik" işte budur. Bütün söylevlerin kökeninde yatan büyük boşluğun adı kitledir. Kitlede gizli bir faşizm ya da gizli bir histeri yoktur. Yalnızca bütün yitirilmiş gönderenlerin devrik *simülasyon*ları vardır. Bütün gönderen sistemlerinin, bütün ayakta duramayan anlamların, olmayan tarihin ve artık var olmayan temsil etme sistemlerinin kara kutusu kitle: Toplumsalla ilgili olan her şey unutulduğunda geriye kalan artıktır.

Anlamı dolandırma olanaksızlığına karşı verilebilecek en iyi yanıt Tanrı örneğidir. Kitleler her zaman için bir Tanrı düşüncesi yerine bir Tanrı imgesini yeğlemişlerdir. Çünkü Tanrı düşüncesi hiçbir zaman için resmî bir din kurumu olan Kilise'nin dışına çıkamamıştır. Bunu ne günah, ne de bireysel kurtuluş umudu gerçekleştirebilmiştir. Tanrı'dan kitlelere şehit ve aziz masalları, kıyamet günü ve ölüm dansı hikâyesi, büyücülük, kiliselerdeki gösteri ve törenlerden başka bir şey kalmamıştır -Bütün bunlar Tanrı düşüncesinin aşkınlığına karşın var olmuşlardır-. Çünkü kitlelerde ritüelin içkinliği vardır. Kitleler putperest doğmuş ve putperest kalmışlardır. Kıyamet Günü onları hiç rahatsız etmediği gibi, boş inançlarını ve şeytanı günlük yaşantılarının içine sokmuşlardır. Tanrıya inanmanın ruhsal gücüne karşılık, aşağılık günlük uygulamalar! İlginçliğini yitirmiş günlük ayinler ve ruhanî aldatmacalarla, her zaman kaçtıkları hoşgörüsüz ahlâk ve inançla yüceltilmiş *anlam*ı başarısızlığa uğratmışlardır. Bunun nedeni dinin yüce ışığına erişmemiş olmaları değildir. Çünkü o ışığı her zaman için bilmezlikten gelmişlerdir. Bir inanç, bir dava ve sevilen bir lider adına ölmekten hiçbir zaman için kaçmamışlardır. Yadsıdıkları şey dinin vadesi dolmuş aşkınlık, dışlanmışlık, askıda bırakılmak, bekleyiş ve dünya işlerinden el etek çekmek gibi yönleridir.

Kitleler için Tanrı'nın krallığı her zaman için yeryüzünde, imgelerin çok tanrılı içkinliklerinde, Kilise'nin zenginliğinde ve yaşayış biçiminde var olmuştur. Bunun adı Din Yasasına fantastik bir şekilde yön değiştirtmedir. Çünkü kitleler, dinî bir büyücü gibi gösterişli bir şekilde kullanarak emmişlerdir.

Akla ait tüm büyük şemaların benzer sonları olduğunu biliyoruz. Bu büyük şemalar yollarını: Tarihin ipini, anlamı (ve özellikle toplumsal anlamı) ellerinde tutan toplumsal sınıfın elinden çekip alarak çizmişlerdir. Bu şemaların kitlelerin arasına girişiyle dolaylı ve radikal bir biçim değişikliği görülmüştür. Tarihsel Akıl, Politik Akıl, Kültürel Akıl, Devrimci Akıl hep böyle yapmışlardır -aralarında en ilginç olan ve kitlelerin içinde yaşayarak gelişim süreçleri içinde onları üreten Toplumsal Akıl için de aynı şey söylenebilir.

Kitleler "toplumsalın aynası mıdırlar?" Hayır, kitleler toplumsala ait olmadıkları gibi, toplumsalı yansıtabilmekten âcizdirler -kitlelerin üstüne çarparak kırılan şey ise toplumsal adlı bu aynadır.

Bu imgenin yeterince iyi betimlenmiş bir kitle imgesi olduğu söylenemez. Çünkü hâlâ tamamlanmış bir kavramla, ne olduğu belli olmayan bir karşı koyma düşüncesini birlikte çağrıştırmaktadır. Oysa kitleler üstlerine doğru gelen ışık enerjisi ve ışık dalgalarını yakalayarak eğen, büken ve yok eden muazzam bir deliğe benzemektedirler. Bunun üstündeki her boyutun kıvrım kıvrım kıvrılarak kendi üstüne sarılıp sıkıştığı ve bir nokta hâline gelerek yok oluncaya dek döndüğü ve uzamları birbirine bağlayan çizgilerin giderek kamburlaştığı yavaş yavaş, için için çöktüğü bir çembere benzetebiliriz.

Anlamın Zedelenmesi

Bu konuyla ilgili olarak haber konusunda söylenen her şey yinelenebilir.

İster politik, ister eğitici, isterse kültürel içerikli olsun sonuçta niyet anlam ileterek kitleleri *anlamın egemenliği altında* tutmaktır. Bir başka deyişle kendini haberin sürekli olarak ahlâksallaştırılması zorunluluğu biçiminde dışavuran anlam üretimi zorunluluğu. Daha iyi haber verebilmek için, daha iyi toplumsallaştırmak için, kitlelerin kültürel düzeylerini yükseltmeye çalışmak için vb. vb. Hepsi palavra. Çünkü kitleler bu akılcı iletişim zorlamasına insanı aptallaştıracak bir biçimde karşı koymaktadırlar. Onlar anlam yerine gösteri istemektedirler. Hiçbir çaba onları içeriklerin ya da kodun ciddiyetine inandırmada yeterince kandırıcı olamamıştır. Gösterge isteyen insanlara mesaj verilmeye çalışılmaktadır. Oysa onlar içinde bir gösteri olması koşuluyla tüm içeriklere tapmaktadırlar. Yadsıdıkları şey anlamın "diyalektiğidir". Onların aldatılıp kandırıldığını ileri sürmek de boşuna uğraşmaktır. Bu iki yüzlü varsayım anlam üreticilerinin entelektüel bir rahatlığa kavuşmak için ileri sürdükleri bir varsayımdır. Kitleler sözüm ona aklın doğal ışıklarını kendiliklerinden yutacaklarmış! Oysa kitleler, tam tersine kendilerine verilen anlam ültimatomuna karşı gösteri istediklerini belirtirken tam anlamıyla özgürdürler. Çünkü anlamın bu saydamlığından ve bu *politik* iradeden, ölümden çekindikleri kadar çekinmektedirler. Anlamın gerisinde yatan ideal hegemonyanın işleri basitleştiren şiddetinin kokusunu almaktadırlar. Kendi anlayışları doğrultusunda, bütün söylemleri tek ve temelsiz irrasyonel bir boyuta, göstergelerin anlamını yitirdiği ve büyünün başladığı bir noktaya, yani görülene indirgeyerek, ona karşı gelmektedirler.

Burada söz konusu edilen şeyin bir yutturmaca olmadığını bir kez daha belirtelim. Çünkü söz konusu olan şey, kitlelerin istekleridir. Anında ve olumlu bir şekilde oluşturdukları stratejidir -yani kültürün, bilginin, gücün, toplumsalın emilip yok edilmesi. Bu, günümüzde bütün boyutlarıyla ortaya çıkan çok eski bir çalışma biçimidir. Daha önceden bilinen bütün senaryoları altüst olmaya zorlayan derin bir karşıtlık. Anlam artık toplumlarımızı sürükleyip götüren ideal çizgi olmaktan çıkmıştır. Anlamdan kaçabilen artıklar da elbet bir gün özümsenecek-lerdir. Günümüzdeyse anlam tam tersine karmaşık ve herhangi bir uzantısı olmayan bir olaya dönüşmüştür. Belli bir zaman diliminde (Tarih, iktidar, vs.) üç boyutlu, ideal bir uzam oyunudur. Temelde bu olaylar bizim "toplumlarımızın" yalnızca uzamda kalan küçücük bir bölümünü ilgilendirmiştir. Bu olay bireyler için de geçerlidir. Bizler ikinci derecede anlam taşıyıcılarız. Temelde çoğu kez anlamın önünden ya da arkasından giderek, geçici bir paniğe kapılan derinlerdeki *kitle* biziz.

Bu ters varsayımsa her şeyi değiştirmektedir. Sessiz edilgin-likler folkloruna ait olan anlamı aşağılayan binlerce örnek vardır.

Klaus Croissant adlı avukatın Fransa'dan sınır dışı edildiği gece; Fransa'nın Dünya Kupası'na katılmak için oynadığı eleme maçını naklen yayımlayan televizyon örneğini alabiliriz. "Sante" Hapishanesi'nin önünde gösteri yapan birkaç yüz kişi.

Gece yarısı koşuşan bir avukat ve geceyi ekran başında geçiren yirmi milyon insan. Fransa kazandığında atılan sevinç çığlıkları. Aydın beyinlerin bu aptallaştırıcı vurdumduymazlık karşısında duydukları utanç ve şaşkınlık. *Le Monde* gazetesi: "Saat 21.00 Alman avukat, Sante Hapishanesi'nden alındı. Birkaç dakika sonra Rocheteau ilk golü atacak." Bir utanç melodramı.[1] Ancak, bu vurdumduymazlığın nedenini kimse araştırmaz. Yalnızca her zamanki gibi tek bir neden gösterilir: Kitleler iktidar tarafından güdümlenmiş, futbolla uyutulmuştur. Zaten böyle bir

vurdumduymazlığın olmaması *gerekir*, dolayısıyla bunun üzerinde düşünmeye değmez. Zaten *olmaması gereken* bu vurdumduymazlığın bize söyleyebileceği bir şey de yoktur. Bir başka deyişle "sessiz yığın" kendiliğinden vurdumduymaz olamaz. Çünkü ona vurdumduymaz olma hakkı ve yetkisi verilmemiştir. Çünkü bu vurdumduymazlık kendisine ancak iktidar tarafından bahşedilebilir.

Bu yorumlamanın gerisindeyse ne müthiş bir aşağılama yatıyor! Aldatıldıklarına göre, kitlelerin, kendilerine özgü davranışları olamaz. Onlara zaman zaman içlerinden gelen devrimci bir "arzunun rasyonelliği" bahşedilebilir. Bütün bunlara evet de, Tanrı bizi yine onların sessizliklerinden ve tepkisizliklerinden korusun. Oysa asıl yapılması gereken, bu duyarsızlığı bir tür büyüye, insanları devrimci yeteneklerinden saptıran sihirli bir yabancılaşmaya bağlamak yerine onu tüm *olumlu* vahşiliği içinde çözümlemektir.

Zaten bu büyülü yabancılaşma, nasıl oluyor da kitleleri devrimci yoldan ayırabiliyor? Bir yığın devrimden, birkaç asırlık politik deneyimden, gazetelerin, sendikaların, partilerin, aydınların halkı harekete geçirmek ve eğitmek için harcadığı tüm çabalardan sonra (bundan on ya da yirmi yıl sonra da değişen bir şey olmayacaktır), nasıl olur da gösteri yapan birkaç yüz kişiye karşılık tam yirmi milyon insan "edilgin" kalır? Üstelik yalnızca edilgin kalmaz, bir futbol maçını bilerek, isteyerek politik ve insancıl bir drama yeğler? Yapılması gereken, bu soruyu sormaktır. Yapılan çözümlemelerin bu gözlem tarafından etkilenmemesi çok ilginç. Bütün çözümlemeler yalnızca iktidarın güdümlemeyi bütün gücüyle elinde tuttuğunu, öte yandan ise anlaşılmaz bir şekilde komaya girmiş bitkin bir kitle olduğunu öne sürüyor. Gerçekteyse bunların hiçbiri doğru değildir. Her iki bakış açısı da yanlıştır. Çünkü iktidar gerçekte kimseyi güdümleyememektedir. Kitlelerse ne yollarını şaşırmışlar ne de gülünç duruma düşmüşlerdir. İktidar, sorumluluğu futbol maçının üstüne bu kadar kolay bir şekilde yıkabildiği için mutludur. Kitleleri futbol maçıyla uyutma

sorumluluğunu seve seve yüklenmektedir. Çünkü bu düşünce kendisini rahatlatmakta ve iktidar olduğuna inanmasını sağlamaktadır. Böylelikle kitlelerin duyarsızlığının, gerçekte onların tek, gerçek yaşam deneyimi olduğu gibi rahatsız edici bir düşünceyi, kitlelerin kendilerine sunulan parlak idealleri kolektif bir şekilde reddederek misilleme yaptığı vahşice karşı koyduğu saptamasını göz ardı edebilmektedir.

Oysa kitleleri ilgilendiren en önemli sorun bu değildir. Unutulmaması gereken bir şey varsa o da bugüne kadar her türlü devrim umudunun, toplumsallaşma ve toplumsal değişim umudunun bu biçimleri bozma, bu fantastik yadsıma aracılığıyla var olduğudur. Bunu anlayabilmek için ise Freud'un yaptığı gibi ruhsal[2] adlı şu kalıntıyı, şu kör kabuğu, şu anlam artığını, şu çözümlenmemiş ve belki de çözümlenemeyecek olanı (politik evrenin şu Kopernikvâri bir şekilde bugüne kadar altüst edilmemiş olmasının bir nedeni olmalı -çünkü bu değişim bütün politik düzenin altüst olmasını öngörmektedir) yeni baştan ele alıp incelemek belki de en iyi çözüm yoludur.

Politikanın Önemi ve Çöküşü

Politik olanla toplumsal olanı birbirinden ayırabilmek artık imkânsızdır. Çünkü Fransız Devrimi'nden bu yana ekonomi denilen (ister belirleyici olsun, isterse olmasın) göstergeyle birbirlerine göbekten bağlanmışlardır. Oysa bugün onların birlikte çöküşlerine tanık olmaktayız.

Politika, Rönesans döneminde din ve kilise çemberinden kurtularak Makyavel aracılığıyla ışıldamaya başladığında, önce hiçbir toplumsal ya da tarihsel "gerçeklikle" ilgisi olmayan saf bir strateji ve göstergeler oyunu olmuştur. Ancak daha sonra Cizvitlerin dünya işleri konusunda Tanrı'nın yokluğu stratejisini gütmeleri gibi, o da gerçekliğin yokluğu üstünde oynaya-bilmiştir. Politik alan, Rönesans devri tiyatrosu ya da üç boyutlu resimden daha değişik değildir. Biçimi ise bir temsil etme sisteminin biçimi değil, bir oyunun biçimidir. İdeolojinin değil gösterge sistemleri düzeni ve stratejinin biçimi-kullanım biçimi gerçek bir kullanım biçimi olmayıp (Balthazar Gracian'ın *Saraylı Adam*'ındaki kurnazlığa dayanan bir oyun ve onun sonucu gibi) ustalığa bağlı bir kullanım biçimidir. Makyavelci politikanın edepsizlik ve ahlâksızlığı hâlâ geçerlidir. Bu edepsizlik ve ahlâksızlık politikanın bir araç olarak kullanımında değil, amaçlarındaki patavatsızlığındadır. Nietzsche işte burada her şeyi bütün açıklığıyla görmüştür. Bu toplumsal, psikolojik ve tarihsel küçümsemede, bu simülasyon sınavlarında maksimum bir politik enerji vardır. O noktada politika henüz bir mantık kazanmamıştır, yalnızca bir oyundur.

XVIII. yüzyıldaki devrimden sonra, her nedense politikanın kesin bir tırmanış aşamasına geçtiği görülmektedir. Toplumsal, politik alanın içine girmeye başlamıştır. Politika aynı zamanda bir gösteriye dönüşmüştür. Çağımızdaysa gösteri mekanizmalarının egemenliği altına girmeye başlamıştır (tiyatronun kaderi politikanınkiyle bir paralellik

göstermektedir). Çünkü politika bir gösteri alanına dönüşmüştür -üç boyutlu bir mekân olan sahne için de aynı şeyler söylenebilir. Başlangıçta yalnızca kurgulanmış bir oyunken daha sonra yavaş yavaş oynanan yer ve temsil etme gerçekliğinin ön plana çıktığı tarihsel bir alan görünümünü almıştır. Politika sahnesi: Halk, halk iradesi gibi temel bir gösterilenin canlandırıldığı göstergelerin yanı sıra anlam üstünde de çalışmaktadır. Elinden geldiğince iyi bir şekilde açıklamaya çalıştığı gerçeği anlatmakla görevlendirilmiştir. Saydamlaşması, ahlâklı olması ve iyi bir toplumsal temsil gücüne sahip olması istenmiştir. Oysa uzun bir süre politik çemberle onun üstünde yansıyan toplumsal, tarihsel ve ekonomik güçler arasında bir denge aranacaktır. Bu denge kuşkusuz burjuva temsil sistemlerinin (Meşrutiyet, Anayasa, XVIII. yüzyıl İngiltere'si, ABD'si, burjuva devrimlerinin Fransa'sı, 1848 yılının Avrupa'sı) altın çağıyla yaşıttır.

Marksist düşüncenin yaptığı aşamalarla hem politika, hem de politikanın sahip olduğu enerji tükenmeye başlamıştır. İşte burada toplumsal ve ekonomik olanın egemenliği başlamaktadır. Bu noktada politika (yasama, yürütme, uygulama) toplumsal alanın aynası olma zorunluluğuyla karşı karşıya kalmıştır. Politikanın özerkliği toplumsalın hegemonyasıyla ters orantılıdır. Liberal düşünceyse her zaman ikisi arasındaki diyalektik bir özlemle yaşamıştır. Sosyalist düşünceyse devrimci düşüncedir ve açıkça, tarihsel açıdan politikanın, toplumsalın saydamlığı içinde yok olacağını söylemektedir.

Bu savaştan toplumsal galip çıkmıştır. Ancak bu genelleştirme, bu beyin yıkama ve toplumsalın politikanın sıfır derecesine indirgendiği bir düzeyde; salt bir gönderene dönüşerek, her yerde hazır ve nazır olan, fiziksel ve zihinsel uzamın tüm boşluklarını kapatan aynı toplumsalın hâli ne olacaktır? Bütün bunlar toplumsalın sonunu işaretlemektedir. Toplumsalın enerjisi azalmakta, özgünlüğü elden gitmekte, tarihsel niteliği ve idealliği buharlaşıp uçmaktadır. Toplumsal, bir sistem uğruna adını

yitirirken, politika da yok olmaktadır. Toplumsal artık anonimleşmiştir. O artık KİTLEDİR. KİTLELERDİR.

Sessiz Çoğunluk

Politika stratejik bir alan düzenlemesi olmaktan çıkartılarak, önce bir temsil edilme sisteminin içine yerleştirilmiş, daha sonra da güncel bir yeniden biçimlenme senaryosuna dönüştürülmüştür. Bir başka deyişle aynı sistemin içinde aynı göstergelerin çoğullaştırılmasıyla uzayıp giden ve artık hiçbir şeyi temsil etmeyen -belli bir "gerçeklik" ya da toplumsal gerçeklik içinde hiçbir "eşdeğerlisi"nin bulunmadığı bir şeye dönüşmüştür. Artık politik örgütleri güçlendirebilmek için bir toplumsal tanımı bile yoktur (bir halk, bir sınıf, bir işçi sınıfı, nesnel koşullar).

İş görebilen tek gönderenin adı yine *sessiz çoğunluktur.* Bütün güncel sistemler bu model üstünde iş görmektedirler. Varlığı artık toplumsal değil, istatistiksel olan bu kaypak kavramın ortaya çıkabildiği tek yer sondajlardır. Toplumsal adlı gökyüzünün ufkundaki hayâl ya da toplumsalın zaten içinde bulunduğu bir ufkun simülasyonu.

Sessiz çoğunluğun ya da kitlelerin düşsel bir gönderen olması, onun var olmadığı anlamına gelmez. Bunun anlamı *sessiz çoğunluğun artık temsil edilemeyecek bir durumda bulunması*dır. Kitleler artık bir gönderen olmaktan çıkmışlardır. Çünkü artık temsil edilememektedirler. Ses vermeyen bu kitleler sondajlar aracılığıyla sık sık yoklanmaktadırlar. Düşünceleri yansıtılmamaktadır. Yalnızca ne düşündükleri konusunda testler yapılmaktadır. Referandum (kitle iletişim araçları da sonsuz bir soru/yanıt referandumudurlar) politik gönderenin yerini almıştır. oysa sondajlar, testler, referandum ve kitle iletişim araçları temsil edici bir sisteme ait tertibatlar değil, simülatif bir sisteme ait olan tertibatlardır. Artık amaçlanan şey bir gönderen değil, bir modeldir. Klasik toplumsallaşmaya ait olan (bugün hâlâ ondan arda kalmış seçimler, kurumlar, temsil etme düzeni ve hattâ baskı) tertibatlar aracılığıyla bu bağlamda yapılan devrim

bütünseldir. Diyalektik bir yapı içinde yerini politik bir oyun ve karşıtlıklara bırakmış olan toplumsal anlam hâlâ bir kutuptan diğerine geçebilmektedir.

Simülasyon düzenindeyse her şey değişebilir. Örneğin sondaj/sessiz çoğunluk ikilisi içinde artık ne kutup, ne de ayrımlayıcı terimler vardır. Öyleyse toplumsala ait bir elektrik enerjisi de yoktur. Çünkü bir çembere dönüşmüş bulunan kutuplar birbirine karıştığından kısa devre yapmıştır (aynen ADN'nin içinde uyarıcı toz ve moleküllere komut vermeyle, genetik kod konusunda olduğu gibi). Bu ideal bir simülasyon biçimidir. Kutupların çökmesi ve modellerin yörüngeleşmiş dolanımı (bu aynı zamanda sesi kesilmiş her türlü sürecin ana kalıbıdır).

Dış etkiler, mesajlar ve testlerin bombardımanına uğrayan kitleler artık kara bir maden kütlesi gibidirler. Bir yerde yalnızca tayflarının analizi aracılığıyla tanınabilen gaz kitleleri gibidirler -istatistikler ve sondajlarla eşdeğerli olan ışık demetleri tayfı—. zaten başka bir şey beklemek de boşunadır. Artık ne dışavurum vardır ne de temsil edilme. Yalnızca ve yalnızca açıklanamaz ve açıklanamamış olan bir toplumsallaşmanın simülasyonu vardır. Onlardaki sessizliğin anlamı budur. Oysa bu sessizlik yanıltıcıdır -çünkü bu konuşmayan bir sessizlik değildir. Yalnızca *kendi adına konuşulmasını yasaklayan* bir sessizliktir. Bu anlamda bir yabancılaşma biçimi olmaktan çok, etkili bir silahtır.

Artık hiç kimse sessiz çoğunluğu temsil ettiğini ileri süremez. Bu sessizlik bir anlamda kendini temsil edenlerden öç alma anlamına gelmektedir. Kitleler sınıf ya da halk gibi eskiden kendilerine başvurulan bütünlere benzemezler. İçine çekildikleri sessizlik aracılığıyla artık tarihin de ilgi alanı dışına çıkmışlardır. Öyleyse kitleler konusunda konuşulamaz. onlar birbirlerine eklemlenemezler. Temsil edilemezler ya da politik "ayna evresi" (ünlü Lacan kuramı) ve düşsel özdeşleşme aşamalarından geçemezler. Sonunda nasıl bir güç olabildikleri ortaya çıkmaktadır. Tarihin ilgi alanına giremediklerine göre -ne kendi dillerinde (çünkü kendi dilleri

yoktur) ne de onların adına konuştuğunu ileri sürenlerde- *yabancılaşma hastalığına yakalanamazlar.* Artık devrimci umutlar suya düşmüştür. Suya düşen umutlarsa işçi sınıfı konusunda yapıldığı gibi kitlelerin kendi kendilerini yadsıma palavrası üstüne kurulmuştur. oysa kitle ne bir olumsuzlama ne de bir patlama alanıdır. O bir emme ve merkezden dış çeperlere doğru dalga dalga yayılım alanıdır.

Özgürlük, devrim ve tarihsellik şemalarının erişemedikleri kitle, bu durumu kendine göre bir savunma ve misilleme yöntemi haline getirmiştir. Kendi üstünde ne türden bir "iktidarın" etkin olduğunu bilmeyen kitle, hayalî bir politik sınıfın elinde düşsel bir gönderen ve simülasyon modeline dönüşmüştür. Kitle aynı zamanda ölümün ta kendisidir. Kendisini yönetmekle yükümlü olan bir politik sürecin sonudur. Politika onun içinde bir irade ve temsil etme gücü şeklinde eriyip gitmektedir.

Uzun bir süre iktidar stratejisi kitlelerin uyuşukluğu üstüne kurulmuş gibi görünmüştür. Kitleler edilginleştikçe de iktidar kendinden eminleşmiştir. oysa bu mantık iktidarın yalnızca bürokratik bir merkeziyetçi olduğu dönem için geçerlidir. Bugün iktidara karşı kendi mantığı kullanılmaktadır. İktidarın tepkisizleştirdiği şey (kitle) kendi ölümünün göstergesine dönüşmektedir. İşte bu yüzden sistem kendi stratejisinde değişiklik yaparak, kitlenin edilgin bir konumdan yönetime katıldığı bir konuma geçmesi ve sessizliğine bir son vererek konuşmasını istemektedir. Oysa iş işten geçmiştir. "Tehlikeli kitle" ve toplumsalın tepkisizlik adı altındaki gerilemesi artık bir engel olmaktan çıkmıştır.[3]

Sistem, kitleleri ne şekilde olursa olsun konuşturabilmek için elinden geleni ardına koymamaktadır. Onlara toplumsal, sendikal bir varlık olduklarını; eğlencelere ve özgür konuşmalara katılmaları gerektiğini anlatabilmek için her yolu denemektedir. Adını söylemesi için bu hayalete küfür etmek gerekmektedir. Günümüzde artık gerçek sorunun kitlelerin ya

da sessiz çoğunluğun sessizliği olduğunu bütün açıklığıyla gösteren başka bir olay yoktur.

Tüm çabaların amacı kitlenin yeniden sessizliğe dönmesini, tepkisizleşmesini engelleyebilmek ve yönlendirilebilen bir emülsiyon olarak kalmasını sağlayabilmektir. Artık kutsal şef ve kilise döneminde yaşamadığımız için kitlenin ne olduğu teşhisi konmaya çalışılırken saçma sapan bir şekilde konuşulmaktadır -burada da enformasyon ve istatistiğin evrensel egemenlik dönemine geçmekteyiz. Böylelikle kitleyi yoklayarak neler yapabileceğini hissetmeye çalışan ve onu baştan çıkartıp kendi saflarına bir türlü katamayanların öfkesini anlayabilmek kolaylaşmaktadır. Çünkü böylelikle birtakım varsayımlara ve yığın hareketlerini öngören yanılsamalara varılmaktadır. "Fransız halkı böyle düşünüyor... Alman halkının büyük çoğunluğunun kınadığı... Prensin doğumu bütün İngiltere'yi yerinden oynattı, vs."- önünü görmekten âciz ve kendisine uzatılan ayna üstüne görüntülerini düşüremeyen tüm düşünceler.

Üstelik gösterge bombardımanına tutulan kitleden bunlara bir yanıt vermesi de istenmektedir. Bir "cyclotron"{4} içindeki çekirdeklerin tanecikler tarafından bombardıman edilmeleri gibi, kitle de benzer bir şekilde imge, ses ve ışık dalgaları tarafından bombardıman edilmektedir. Haber denilen şey de budur. Haber ne bir iletişim ne de bir anlam biçimidir. Laboratuarlarda yapılan atom bombardımanı deneyleri gibi hiç durmadan input-output'larla dolup, boşalan ve zincirleme bir tepkimeye uğrayan sürekli bir emülsiyon biçimidir. "Toplumsal"ın oluşturulabilmesi için kitlenin "enerjisi" emilerek alınmalıdır.

Oysa bu tersine işleyen bir süreçtir. Çünkü ister haber, isterse güvenlik olsun bütün bunlar "toplumsal ilişki"yi yoğunlaştırarak onu yaratacaklarına, "entropik" süreçler olarak toplumsalın sonunu belirleyen yöntemlere dönüşmektedirler. Kendilerine haber ileterek kitlelerin biçimlendirilebileceği sanılmaktadır. Yine haber ve mesajlarla toplumsal

enerjinin yok edilebileceği sanılmaktadır. Artık toplumsallaşmayı belirleyen şey kuramsal sınırlar değil, haber miktarıyla iletişim araçlarının karşısında geçirilen saatlerdir. Ancak bu da yanlış bir düşüncedir. Çünkü haber kitlenin enerjisini yok etmek yerine, her zaman için giderek büyüyen bir kitle yaratmaktadır. Haber, yaptığını iddia ettiği gibi bilgilendirme ya da biçimlendirme ve yapılandırma yerine, "toplumsal olanı" giderek daha bir nötralize edip, klasik toplumsal kurumlarla, haberin içeriğine karşı duyarsız ve tepki göstermeyen bir kitle yaratmaktadır. Simgesel yapıların toplumsal ve ona ait irrasyonel bir şiddet tarafından parçalanmasından sonra sıra toplumsalın kitle iletişim araçları ve haberin "irrasyonel" şiddetiyle parçalanmasına gelmiştir -beklenen sonuç doğal olarak kitlenin atomlaştırılması, nükleer bir hâle sokulması ve molekülleştirilmesidir. Sonuç: İki yüzyıllık hızlı bir toplumsallaşmanın kesin bir hezimete uğratılmasıdır.

Kitle, sahip olduğu toplumsal enerjiyi tüketebildiği ölçüde bir kitle olarak algılanabilmektedir. Kitle bütün sıcak enerjileri emerek nötralize edebilen soğuk bir depodur. Ayakta kalabilmeleri için kendilerine, ürettiklerinden daha çok enerji harcanan maden ocaklarına benzemektedirler. Toplumsal gerçeklik ilkesine özgü bu salt zayıflık ve yine sözde ayakta tutulan toplumsalın bir iç patlama tehlikesiyle karşı karşıya gelmesini engelleyebilmek için kademeli politik yatırım oranlarına müthiş bir enerji harcanmaktadır. Sistem bu enerjinin içine saplanıp kalmıştır.

Gerçekte ne kadar mal varsa o kadar da anlam vardır. Sermayenin mal ürettiği dönemlerde tüketim kendiliğinden gerçekleşmekteydi. Oysa bugün hem tüketiciyi hem de talebi üretmek gerekmektedir. Bunu yapabilmek ise malı üretmekten çok daha pahalıya mâl olmaktadır (toplumsallık büyük ölçüde şu 1929'daki talep kriziyle birlikte doğmuştur. Talep üretimi büyük ölçüde toplumsalın{5} üretimini de kapsamaktadır). Bu yüzden iktidar uzun bir süre politik, ideolojik, kültürel ve seksüel anlam üretmiştir. Onu talep izlemiş ve sonunda arzı emerek aşıp geçmiştir.

Böylelikle anlam giderek azalmış ve bütün devrimciler giderek daha çok anlam üretmeyi amaç edinmişlerdir.

Bugün artık her şey değişmiştir. Bundan böyle anlam bunalımı yoktur. Çünkü her yerde giderek daha çok anlam üretilmektedir -yetersiz kalan artık taleptir. Sistemin asıl sorunu da bu *anlam talebi üretimi*dir. Talep, anlam arzusu ve anlama minimal düzeyde katılma olmazsa iktidar boş bir hayâl ya da anlamsız bir perspektif olmaktan öteye gidemeyecektir. İşte burada da talep üretimi anlam üretiminden çok daha pahalıya mâl olmaktadır. Sonuna kadar gidildiğindeyse bunun olanaksız bir şey olduğu görülecektir. Çünkü sistem bütün enerjilerini bir araya getirebilse bile bu işi başaramayacaktır. Çünkü mal ve hizmet talebi her zaman için yapay bir şekilde üretilebilir. Biraz pahalı olmakla birlikte herkesin satın alabileceği bir fiyata satılması da mümkündür. Bunun örneklerini gördük. Oysa anlam ve gerçekliğin yokluğu doldurulamaz. Anlam yokluğuysa kesin bir yıpranmışlıktan başka bir şekilde yorumlanamaz.

Kitle bütün toplumsal enerjiyi yuttuğu gibi, onu yansıtmamaktadır. Bütün göstergeleri ve bütün anlamı yutup geriye iade etmemektedir. Kendisine sorulan tüm sorulara aynı yuvarlak yanıtları vermektedir. Hiçbir şeye katılmamaktadır. Akımlar ve testler aracılığıyla yoklandığında bir *kitleye benzemekte* ve her türlü akımla, haberin üstünden geçmesini sağlamakta, (hangi türden olursa olsun) iyi bir norm ileticisi işlevi görmekte ve böylelikle toplumsal, salt bir saydamlaşmaya uğrayarak yerini iktidar ve toplumsal oyunlara bırakmaktadır. Bütün bunlar kitle adlı ele avuca sığmayan çekirdeğin çevresinde dönüp duran yıldız kümecikleridir.

Kitle bir hayvan sürüsü kadar suskundur. Kitleyi sürekli olarak sondajlarla tartmak boşuna uğraşmaktır (öte yandan sürekli olarak katılması istenen haber olgusu aracılığıyla kendisine laboratuar deneylerinde hayvanlara yapılan işkenceye benzeyen bir tür işkence yapılmaktadır). Çünkü doğrunun solda mı, yoksa sağda mı olduğunu söylemediği gibi

devrimle, baskı arasında hangisini yeğlediğini de söylememektedir. Onun için doğru ve akıl yoktur. Kendisine yapılan yakıştırmalar umrunda bile değildir. Kitlede bilinç ve bilinçaltı yoktur.

Kitle insanı bezdiren bir suskunluktur. Politik denklemler-deki bilinmeyendir. Bu bilinmeyen, bütün politik denklemleri yok edebilmektedir. Oysa herkes bu sessizliği konuşturmaya çalışmaktadır. Ancak kitlelerdeki yanıtsızlık gücü ölçülemez. Hiçbir sondaj onu ortaya çıkartamaz. Çünkü kitleler onu ânında yok ederler. Sözünü ettiğimiz hipergerçeklik içinde toplumsal ve politik alanın altını üstüne getirirler. Politika kitleleri yanıtlar alabileceği bir toplumsal simülasyon ve yankılanma odasına sokmaya çalışırken (kitle iletişim araçları, haber) kitleler tam tersine toplumsalın içinde simüle edildiği ve yankılandığı muazzam bir mekâna dönüşmektedirler. Güdümlenme diye bir şey hiçbir zaman için var olmamıştır. Her iki taraf da aynı silahlarla çarpışmıştır. Bugün savaşı kimin kazandığını söyleyebilmek imkânsızdır. İktidarın kitleler üstündeki simülasyon gücü mü? Yoksa kitlelerin iktidarı çökerttikleri ters simülasyon mu?

Ne Özne Ne Nesne

"Hipersimülasyon" aracılığıyla bütün modelleri yansıtan kitle (mizahın içkin bir biçimi olan "hiperuyumluluk" aracılığıyla), onları yok edebilecek bir güce sahip "simülasyon"un hem öznesi, hem de nesnesi olmak gibi ters bir işi başarmıştır. Kitleyi, kitle iletişim araçlarının dışında bir yerde aramak boşunadır.

Kitle: Bir özne, bir özneler grubu ve bir nesne olmama tersliğini başarmıştır. Onu gerçek ya da mitik bir özneye dönüştürmek için girişilen tüm çabalar boşunadır. Onu bir nesneye dönüştürerek, işlenmiş bir malzeme gibi inceleme ve çözümleme amacını güden tüm çabalar, nesnel yasalar uyarınca tam tersine, kitlelerin güdümlenemezliği gerçeğine ya da kendilerinden korkulan unsurlar, ilişkiler, yapılar ve bütünler gerçeğine çarpmaktadır. Denenen tüm güdümleme girişimleri sonunda kitlenin içinde boğulmakta, emilmekte, yolundan çevrilmekte ve başka bir şeye dönüştürülmektedir. Onun neyi, nereye doğru sürüklediğini söyleyebilmek imkânsızdır. En akla yakın çözüm, tüm güdümleme girişimlerini atlatarak sonsuza açılan bir dönem içinde tükenmeye başladığıdır. Hiçbir çözümleme bu darmadağınık, merkez dışı, moleküler gerçekliği açıklayamaz. Çünkü son aşamadaki "öz" çözümlemesinde nesne kavramı buharlaşıp yok olmaktadır. Böylelikle ortada açıklaması yapılacak bir nesne olmadığı gibi, bu açıklamayı yapabilecek bir özne de yoktur.

Kitle kavramı bu durumu "toplumsal kavramı" için de geçerli kılmaya çalışmaktadır. Toplumsal da artık nesnel bir şekilde açıklanamaz (ya da politik terimlerle söylemek gerekirse artık temsil edilemez). Çünkü kendisini açıklamaya çalışan herkesi ortadan kaldırmaktadır (ya da yine politik terimlerle söylemek gerekirse kendisini temsil edebileceğini sananları yok etmektedir). Bütün bunları ancak sondajlar ve istatistikler

aracılığıyla saptayabiliriz. Oysa bu sondaj ve istatistik büyüleriyle, meteorik olarak adlandırılan alışkanlıkların gerçek nesneleri yoktur. Özellikle de açıklamaya çalıştıkları kitleler onların çalışma alanı içinde değildir. Yaptıkları tek şey eksikliği kolay kolay bağışlanamayacak olan bir kitle hayali yaratmaktır. Bu hayali ise önceden bilinen yanıtlar, sözüm ona kitleyi ve arzularını belirleyen bir kapalı devre gösterge sistemi aracılığıyla "üretmektedir". Devingen, güdümlenebilmeleri için anında üretilen, sonuçlarına yer değiştirtilebilen göstergeler -işte bunlar sondajdır-. İstatistiklerin üzerinde kol gezen derin belirsizlik herkes tarafından bilinen bir olgudur (olasılık hesaplarıyla, büyük sayılarda da bir belirsizlik olduğu ve madde kavramındaki "devingenliğin" herhangi bir "nesnel yasa" kavramına uymasında güçlükler çıktığı herkes tarafından bilinmektedir).

Pozitif olduğu söylenen bilimlere özgü deneylerin bile, sondaj ve istatistiklerde kullanılan yöntemlerden daha inandırıcı olduğunu söyleyebilmek oldukça güçtür. Kodlanmış ve yönlendirilmiş bir "nesnel" sorgulama biçimi hangi alanda olursa olsun, bu kısır döngüden kurtulamayan bir doğruya saplandığı gibi amaçladığı konuyu da ortadan kaldırabilmektedir. Dünyanın nesnel belirsizliği konusundaki bu kararsızlık her tarafa yayılabilir. Doğa bilimlerindeki maddeyle, cansız arasındaki ayrım istatistik ve sondajlardaki kitleyle canlı "toplumsal" arasındaki ayrımın aynısıdır. Bilimlere gelince onlar da aynı işaret ve aynı umut kırıcı yanıtları göndererek son aşamada kitleler gibi her türlü tanımlamadan kaçmak istemektedirler.

Gerek "madde" gerekse bilimin ele aldığı tüm konularda müthiş bir ironi vardır. Tıpkı susan kitlelerde olduğu gibi. Kitlelerin istatistiklerde ortaya çıkan yanıtları, sorulan sorulara o kadar uygun düşmektedir ki, Hegel'in sözünü ettiği kadınlık ironisini anımsatmaktadır. Yalancı bir sadakat, aşırı bir bağlılık; sonuçta, ölümsüz Aslan Asker Schweik örneğinde olduğu gibi kendisini yöneten yasalara sıfırı tükettiren bir edilgenlik ve boyun eğme simülasyonu.

Sözcüğün yazılı anlamında (bir düşsel çözümler biliminin) *patafizik* bir simülasyon bilimine dönüştürülerek, oradan da nesnel, evrensel yasaları ve onları kendilerine göre yorumlayan çılgınlarla birlikte yaşanan dünyanın "hipersimüle" bir açıklamasına gönderecektir. Kitlelerdeki bu bilinçsiz mizah gücü bizi toplumsal denilen metafizik beladan kurtararak bir patafiziğin içine sokacaktır.

Oysa bu düşünce şimdiye kadar açıklanmış tüm gerçeklik süreçlerinin tersini söylemektedir. Bu belki de bir anlam yanılsamasıdır. Bilim adamını, maddenin ya da canlının "nesnel bir şekilde" yanıt vermediğine inandırmak güçtür. Ya da sorduğu sorulara aldığı *aşırı* nesnel yanıtlar karşısında kuşkuya düşmesi beklenemez. Çünkü böyle bir varsayımın saçma ve üstünde durulmaya değmez bir şey olduğunu düşünecektir. Zaten o bilim adamının başka türlü düşünemeyeceği ve bunu hiçbir zaman yapmayacağı kesindir. O sorularından ve yanıtlarından memnundur.

Aynı varsayım her yerde geçerlidir, bu herkesin bildiği *inandırıcılık aksiyomudur.* Reklamcı, insanların, üretmiş olduğu reklamlara inanmadığına inanmak istemez -en alt düzeydeki minimum bir olasılık bile olsa mesajın amacına ulaştığını ve anlamının çözüldüğünü düşünmek ister. Bu alanda hiçbir kuşkuya yer yoktur. Mesajın alıcı üstündeki yansımasının sıfır olduğu gerçeği ortaya çıktığı anda reklam kurumu o anda yok olacaktır. Çünkü yaşamı kendi kendine tanıdığı yaşama hakkıyla belirlenmiştir (bilimin nesnel dünyaya yaklaşımı da benzer bir yaklaşımdır). Reklamcı ters varsayımının geçerli olabileceği o korkutucu düşünce yüzünden reklam mesajlarının hiçbir zaman için alıcıya bütünüyle varamadıklarını, izleyicinin bu boşluğa yansıyan içerikler arasında bir ayrım yapamadığını ve iletişim aracının yalnızca bir zaman geçirme, eğlendirme ve büyüleme rolü oynadığını bir türlü kabul edemez. McLuhan'ın peygamberce lafı: MEDIUM IS MESSAGE, içinde yaşanan bir türlü kitle iletişim araçsal "cool" kültürel evreyi kapsayan tipik bir formüldür. Bu evre özden yoksun

bir "etherin" bütün mesajları uyutup, nötralize ettiği, anlamı dondurduğu bir evredir. Eleştirel düşünce değerlendirmekte, seçmekte, ayrımlar üretmekte ve anlam konusunda bir seçim yapmaktadır. Buna karşın kitleler hiçbir seçim ve ayrım yapmadıkları gibi aldırmazlık/duyarsızlıktan başka bir şey üretmemektedirler- aracın büyüleme gücünü mesajın eleştirel boyutuna tercih etmektedirler. Çünkü büyülenmenin anlamla bir ilişkisi yoktur. Büyülenme anlamdan yararlanmamayla doğru orantılı bir durumdur. Araç yararına mesajın ve simülasyon yararına doğrunun nötralize edilmesiyle sağlanır. Kitle iletişim araçları işte bu düzeyde iş görürler. Onların ilkesi büyülemedir. Anlama karşı giriştikleri şiddetli saldırı; iletişimin başka bir iletişim biçimi yararına anlama karşı giriştiği olumsuzlayıcı saldırı. Hangisi?

Anlamın yararlandığı aracın dışında kalan ve iletişimdeki yoğunluğun anlam tarafından yutularak çökmesiyle sonuçlanacak bir iletişim biçimi bize göre olanaksız bir varsayımdır. Çünkü hoşa giden şey ne anlam ne de aşırı anlamlılıktır. İnsanı büyüleyen şey anlamın nötralize edilmesidir (Witz, nüktenin gerçekleştirdiği işlem, bkz. *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*'ün içinde). Bu nötralize etme işiyse bir ölüm güdüsü tarafından gerçekleştirilmemektedir. Çünkü bu durumda yaşamın bir anlamı olacaktır. Oysa tam tersine bütün bunlar gönderene, mesaja ve her türlü dilbilimsel kategorilendirme girişimlerine karşı bir alerji, bir meydan okuma ve sonunda göstergenin büyülenme içinde kaybolması yararına inkar edilmesiyle sonuçlanmaktadır (artık ne gösteren vardır ne de gösterilen. Anlam kutupları emilip yok edilmiştir). Hiçbir anlam bekçisi bunların farkında değildir. Anlam ahlâkı büyülemeye karşıdır.

Politika adlı çember de bir inanılabilirlik varsayımı üzerine kurulmuştur. Bu varsayıma göre kitlelerin eylem ve söylevlere karşı geçirgen oldukları, bir görüşe sahip oldukları ve sondajlarla, istatistiklere ait somut veriler oldukları söylenmektedir. Çünkü politikacılar ancak bu verilerin varlığına inandıklarında, politikanın varlığına inanabilmektedirler.

Oysa politika uzun bir süreden bu yana yarı sportif yarı eğlendirici bir özel eğlence programına dönüşmüştür (Amerika'da seçimler sırasında çekilen piyangolar ya da seçim akşamları yayınlanan radyo ve televizyon programları). Bütün bunlar eski, komik ve büyüleyici töresel güldürüler biçiminde yapılmaktadır. Halkın gözünde seçimler çoktandır bir televizyon oyununa dönüşmüştür. Politikaya yataklık eden televizyon oyunları sonunda politika sahnesi ve oyunlarını *teatralleştirerek* intikam almaktadır. Halk yalnızca *seyirci*dir. Maç, film ya da çizgi roman politika için birer örnek algılama modeline dönüşmüşlerdir. Eve getirilmiş bu sinemada insanlar kendi kişisel görüşlerindeki değişiklikleri günlük sondajlarla eğlenerek izlemektedirler. Çünkü burada da sorumluluk almayı gerektiren bir durum yoktur. Gerek politik gerekse tarihsel açıdan kitlelerin hiçbir zaman bilinçli sayılabilecek bir yönteme başvurmadıkları görülmektedir. Onlar her zaman sorumsuzluğu seçmişler ve her zaman aptalcasına ölmüşlerdir. Bu politikadan kaçmak değildir. Bu toplumsallaşmanın, politikanın, kültürün başını çeken kastla; biçimsiz, kalıntı değerine sahip, anlamsız yığın arasındaki onarılmaz karşıtlıktır. Bir taraf sürekli olarak anlamın egemenliğini kusursuzlaştırmaya, bu alanda yatırım yaparak toplumsalı anlamlı kılmaya çalışırken; diğeri bütün bu anlam oyunlarına yön değiştirtmekte ve onları nötralize edip, alaşağı olmalarını sağlamaktadır. Bu kavganın bir galibi olduğunu söyleyebilmek o kadar kolay değildir. Çünkü bu kavganın bir benzeri tarihsel olanla günlük olan, kamusalla kişisel dünya arasında da vardır. 1960' lı yıllara kadar tarih sesini yükselterek kendini zorla kabul ettirmiştir. Kişiye özel ve günlük olansa politikanın karanlık yüzünü oluşturmaktadır. İkisi arasında olsa olsa diyalektik bir ilişki bulunduğunu ve bireysel gibi günlük olanın da tarihin ötesine geçip, evrensele ulaşarak bir çiçek gibi açabileceği düşünülebilir. O günlerin gelmesini beklerken kitlelerin kendi evlerine kapanması insanı üzebilir. Tarihi, politikayı ve evrenseli yadsımaları ve aptalca bir tüketim sürecinin günlük sorunları arasında yitip gitmeleri (iyi ki çalışıyorlar, iyi ki

bu çalışma onların bilinçlenmelerini beklerken, kendilerine "nesnel" bir tarihi konum sağlıyor) ancak üzücü olabilir. Oysa bugün tarihin sesi kesilmiş, soluğu çıkmaz olmuştur. Çünkü artık günlük olaylar seslerini çıkartmaya başlamıştır. Günlük yaşamdaki can sıkıntısının, tarihin anlamsız yönünü oluşturmadığı düşünülmeye başlanmıştır -daha iyisi özel yaşamın kendi üstüne kapanması *politikaya bir meydan okuma* anlamına da gelebilir ve politik güdümlemeye karşı etkin bir direniş biçimi olarak gösterilebilir. Roller değişmeye başlamıştır. Yaşamın can sıkıcılığı, günlük yaşam, eskiden küçük burjuva olarak kınanan, iğrenç ve (cinsellik de dahil olmak üzere) apolitik olan her şeyin ön plana çıkması, tarih ve politikayı soyut bir olaylar bütünü olmaya doğru itmektedir.

İnsanın gözünü korkutan korkunç bir varsayımdır bu. Çünkü buna göre depolitize edilmiş kitleler politikanın gerisinde değil, ilerisindedirler. Özel yaşam, ismi konulamayan şeyler, günlük olaylar, anlamsızlıklar, küçük ayak oyunları ve küçük edepsizlikler vs., temsil edilmenin önünde gitmektedirler yoksa arkasından değil. Kitleler o "safça" olarak adlandırılan günlük yaşantıları içinde ("politikanın sonu" ile ilgili çözümlemelere aldırmadan) politikanın sonu konusunda çoktan bir karar vermişlerdir. Kullandıkları dilin dilbilimi aşması gibi bu kararla politikayı aşmışlardır.

Dikkat! Bir temsil etme diyalektiğiyle *her türlü devrime karşı gelip*, evrensele doğru gidişin içine girmeyen bu özel ve asosyal evreni, oyunu oynamayı yadsıyan bu kendi üstüne kapanışı, kimileri, tüm sıradanlığına karşın (özellikle cinsellik ve arzu adı altında), yeni bir devrimci enerji kaynağı olarak görüp, kendisine anlam vererek, tarihsel bir olumsuzluk gibi göstermeye çalışmaktadırlar. Küçük ayrımlar, körü körüne uygulamalar, anonim marjinallikler ve mikro arzuların coşkusu. Anlamsızlığı canlandırarak anlam düzeyine yüceltebilmek ve politikanın hesabına geçirmek için girişilen entelektüel sıçramalar. Sıradanlık, tepkisizlik ve apolitik olmak bir zamanlar faşist kökenliydiler -bir anlam değişikliğine uğramadan ya da anlamlarını yitirmeden- şimdi de devrimci olmaya

çalışıyorlar. Arzu politikasının ötesinde kalan sıradanlığın gerçekleştirdiği bir mikro devrim -yine bir "özgürlükçü" numarasıdır. Çünkü anlamın yadsınmasının bir anlamı olamaz.

Direnmeden Hiperuyumluluğa

Sessiz yığınların ortaya çıkış olayı, tarihselin toplumsala direniş devresine denk gelmektedir. Çalışmaya direnme, tıbbî bakıma karşı direnme, okula direnme, sosyal sigortalara, habere karşı direnme gibi. Resmî tarih toplumsaldaki gelişmenin sürekliliğini kaydeder. Göz kamaştırıcı ve övgüye değer olan gelişmenin dışında kalan her şeyi bir barbarlık kalıntısı gibi karanlığa doğru iter. Oysa söylenenin tam tersine toplumsal kesin bir zafer kazanmıştır. Artık bu hareket değiştirilemez (toplumsallık konusunda herkes aynı düşünceye sahip gibidir), toplumsala karşı direniş bütün *alanlarda toplumsaldan çok daha hızlı bir şekilde* gelişmiştir. Değişiklik, ilkellik ve şiddet, düzenin aşılıp geçilmesiyle başlamıştır (ki bunlar daha sonra toplumsal tarafından özümsenmiştir. Hiç korkmayın toplumsalın sağlığı oldukça yerindedir, teşekkür ederiz. Çünkü aşılanma ve güvenceden yalnızca deliler kaçar). Bu cephesel karşı koymalar toplumsallaşmanın cepheden, şiddetle saldırdığı bir döneme rastlarken, direnişin kökeninde yine kendi kültürlerini ve orijinal yapılarını korumaya çalışan geleneksel gruplar vardı. Direnişin kökeninde kitle diye bir şey yoktu, tam tersine soyut ve türdeş bir toplumsal modele karşı gelen farklı yapılar vardı.

Amerikan sosyolojisinin çözümlediği "two steps flow of communication" (iletişimin iki basamaklı akışı) da aynı türden bir direnmeyle karşılaşmaktadır. İster politik, ister kültürel, isterse reklama özgü olsun kitle, iletişim araçlarının mesajlarını karşılarken edilgin bir yapıya sahip değildir. Tek anlamlı, tek tip ve zorunlu bir çözme işlemine başvurmadığı gibi mesajları da kendi bildiği gibi çözmektedir. (Başka mesajlar aracılığıyla) bu mesajları durdurmakta, yerlerini değiştirmekte (bu ikinci bir düzeydir), egemen olan koda karşı özel alt-kodlar üretmekte ve aynen ilkel toplulukların yaşamına sokulan Batı parasının (Ye-ni-Gineli

Siyanlar) ya da Korsikalıların düşman kabile stratejisinden yola çıkarak gözden geçirdikleri seçim stratejileri gibi yeni simgesel anlamlara sahip olmaları sonucu, yeniden yorumlandıklarında ilk anlamlarından apayrı ve değişik anlamlara sahip olabilmektedirler. Egemen kültürün dağıttığı bu malzemenin alt-gruplar tarafından ayartılması, emilmesi ve eritilmesi adlı *kurnazlık* gerçekte evrensel bir kurnazlıktır. "Az gelişmiş" kitlelerde tıbbın sihirli bir biçimde kullanılmasını sağlayan da aynı olgudur. Bütün bunlar bir araya getirilip arkaik ve irrasyonel bir zihniyete bağlandıklarında rasyonel tıbbın açtığı yaralara (bilinçaltından) "bilmeden" ancak (görünür olana karşı) bilinçli bir şekilde karşı koyan, üstelik işi çığırından çıkartarak olaya yön değiştirten saldırgan bir uygulama biçimini görmek mümkündür.

Oysa bu bile oturmuş bir yapıya ve geleneksel anlamlara sahip bir grubun işidir. *Kitleden* kaynaklanan toplumsallaşmayı başarısızlığa uğratan güç onun yapısızlığı ve tepkisizliğidir demek başka bir şey söylemektir. Kezâ, kitle iletişim araçları konusundaki geleneksel direniş, mesajların gruba özgü kod ve kendi amaçları doğrultusunda yeniden yorumlanmasından ibarettir. Kitleler kendilerine gönderilen her şeye, blok hâlinde ve onları birer gösteriye dönüştürerek yön değiştirtmektedirler.

Bunun için bir başka koda gerek yoktur. Anlam gibi bir sorunları da yoktur. Direnmezler de. Her şeyi anlamsızlık adlı biçim-siz bir topağın içine sokmak yerine bütün yönlere doğru yayılan bir büyülenme/güdümleme çemberinin içine kaydırmayı yeğlerler.

Kitle iletişim araçlarının her zaman kitleleri sarıp sarmaladıkları söylenmiştir -bu zaten kitle iletişim araçlarının ideolojisidir—. Güdümlemenin sırları gece gündüz aralıksız sürdürülen bir kitle iletişim araçları semiyolojisinde aranmıştır. Ancak iletişimin bu saftoron mantığı içinde *kitlelerin bütün kitle iletişim araçlarından çok daha güçlü bir iletişim aracı oldukları* unutulmuştur —ya da en azından hiçbirinin bir önceliğe

sahip olmadığı unutulmuştur. Gerek kitle gerekse kitle iletişim araçları aynı sürecin içindedirler. Mass(age) is message.

Aynı şey sinema için de geçerlidir. Çünkü bu aracı yaratanlar da başlangıçta rasyonel, belgesel, haber yönü güçlü, *toplumsal* bir iletişim aracı olabileceğini düşünürken, sinema kısa bir süre sonra düşselin alanı içine girmiştir.

Teknik, bilim ve bilgi için de benzer şeyler söylenebilir. Bu onların kaderidir. Sihirli ve tüketilen bir (eğlence) gösteri olmak. "Gereksinim kuramı" konusundaki ciddiyetlerine ve yararlılık söylevi konusunda ortak bir görüşe sahip olmalarına karşın, ekonomistler, tüketimi hiçbir zaman için rasyonelleştirememiş ve apışıp kalmışlardır. Oysa çok kısa bir süre içinde kitlelerin gereksinimlerle hiçbir ilişkileri (belki de hiç olmamıştır) kalmamıştır. Bu süre içinde tüketimi bir konum ve prestij aracına dönüştürüp, yararsız yarışmalar ve yarışır gibi yapmalar ya da zaten kullanım değerini aşan ölümüne bir gösteriş değeri gibi bir boyut içine oturtmuşlardır. Kitleye karşı bütün cephelerden saldırılmakta (resmî propaganda, çevreciler ve sosyologlar), sağlıklı ve hesaplı tüketim duyguları işlenmeye çalışılmakta ancak hiçbir yanıt alınamamaktadır. Sistem açısından durum umutsuzdur. Çünkü bir gösterge/değere atfedilen aşırı değer ve gösterge değer aracılığıyla (ekonomistler bile onu bir değişken olarak ele aldıklarında ekonomik aklın ipin ucunu kaçırdığını görmektedirler) *kitleler ekonomiyi başarısızlığa uğrattıkları gibi* gereksinimlerin amacına ve davranışlarla, amaçlar arasındaki dengeye karşı da direnmektedirler. Kullanım değerine karşı gösterge/değer. Ekonomi politiği atlatmak için bu kadarı bile yeterlidir. Sonuçta bütün bunların değişim değerine, yani sistemin işine yaradığı gibi laflar edilmeye de kalkılmasın. Çünkü sistemin bu işten çıkar sağlaması ve onu desteklemesi ("yabancılaşmış kitleler") önemli değildir. Çünkü uzun vadede —daha şimdiden— kitlelerin oynadıkları oyun sonucu, ekonomi gereğinden çok kullanılarak, her türlü rasyonel kullanım tanımlamasıyla ilişkisini kesmiş,

bir gösteriye hattâ bir komediye dönüşmüştür. Bütün eğitim sistemleriyle, sosyalist eğitim biçimlerine karşı direnen toplumdışı bir kullanım — kitlelerin (siz, biz, herkes) artık ekonomi politiğin öte yakasına geçmelerini sağlayan bir kullanım. Üstelik kitleler bunu yapabilmek için "diyalektik" ve "özgürlük" kuramlarını ve gelecekte olacağı varsayılan devrimleri beklememişlerdir. Kendilerini hiçbir şeyin kurtaramayacağını ve bir sistemin ancak bir hiper-mantığa sahip olabileceği bir düzeye getirildiğinde rahatsızlığının son hadde ulaşarak, onun, bir gün âniden sona erebileceğini bilmektedirler. "Tüketmemizi isteyen siz değil misiniz? — Alın işte, her şeyi yararsız ve saçma sapan bir şekilde ve giderek daha çok tüketeceğiz".

Tıp konusunda da benzer şeyler söylenebilir. Cepheden gelen direniş (zaten bütünüyle yok olmuş değildir) daha kurnaz bir yıkım biçimine dönüşmüştür. Çünkü artık denetlenemeyen bir ilaç tüketimi aynı düşünceyi sağlık olayına da şırıngalamış-tır. Sonuç büyük bir paniktir. Tıbbın toplumsal amaç ve ereklerinin ayağını kaydıran korkunç bir bakım ve ilaç tüketimi tırmanışı başlamıştır. İçinde bulunduğu durumda tıbbı yok edebilecek daha iyi bir yol biliyor musunuz? Bundan böyle hekimler ne yaptıklarının ve ne olduklarının farkında olmadıkları gibi, güdümlediklerini sandıkları bir sırada güdümlendiklerinin farkında bile değildirler. "Bakılmak istiyoruz, ilaç istiyoruz, sağlık güvencesi istiyoruz, sağlıklı olmak istiyoruz, daha çoğunu istiyoruz, her geçen gün de daha çoğunu isteyeceğiz, hem de sonsuza dek!" Yoksa kitlelerde tıbba karşı bir yabancılaşmadan mı söz etmek gerekir? Hayır, kesinlikle hayır. Tam tersine kendilerine ait olan sosyal sigortalar adlı kurumu alaşağı etmek üzereler. Bir mala benzetilen toplumsallıktan her geçen gün biraz daha çok isteyerek (Sisteme: "Şu toplumsaldan biraz daha versene, biraz daha, biraz daha" dercesine ta onu yok edinceye kadar) onun varlığını tehlikeye sokmaktadırlar.

Arz-talep konusunda olduğu gibi şu *toplumsal*dan isteme olayının *bireysel* bir tüketim maddesine indirgenmesi kadar büyük bir delilik olabilir

mi? Bu komik ve saçma bir şeydir. Çünkü bu tepkisiz kitleler kendileri için çizilmiş toplumsal adlı yolda yürüyerek onun mantığını ve sınırlarını aşmakta ve toplumsal adlı bütün binayı çökertmektedirler. Yıkıcı bir hipersi-mülasyon (başka bir yerde çözümlemiş olduğumuz Beaubourg[6] örneği gibi), yıkıcı bir hiperuyumluluk, zafer kazanmış bir meydan okuyuşun bütün görünümlerine sahiptir —bu meydan okuyuşun ne boyutlarını ne de sistemden hakkını geri alışını hiç kimse ölçemeyecektir. Olayın can damarı işte bu kaçınılmaz olan kör dövüşünde yatmaktadır. Sessiz çoğunluklar kendilerine zorla onattırılmak istenen toplumsallaşmayı ya da kendilerini edilgin bir hayalete dönüştürmek isteyenleri hayalete dönüştürerek kendi mantıkları doğrultusunda ortadan kaldırmaktadırlar — yoksa bu işi ne bir sınıf kavgası ne de kendileriyle ilişkisini yana yakıla kesmek isteyen aydın sınıfı aracılığıyla değil.

Kitle Ve Terörizm

Günümüzde kitlelerin artık anlamlı ve özgür bir toplumsal şeklinde vaftiz edilmeyi yadsıdıkları ilginç bir noktada bulunuyoruz. Onları yeniden ele geçirip, kullanma düşüncesinden artık vazgeçmeliyiz. Çünkü kitle diye bir şey yoktur. Bütün iktidarların gelip içinde yok oldukları bu sessiz yığın bir sosyolojik bütünlük ya da gerçekliğe sahip değildir. O, iktidarın sırtında taşıdığı bir gölge, içine düştüğü dipsiz bir çukur ve bir emme biçimidir. Bunu anlamak yeterlidir. Akışkan, devingen, uyumlu hattâ bütün isteklere aşırı derecede uyan ve katılmanın en aşırı ucu olan bir hipergerçek uyumluluk yumağı. İşte iktidarın içinde bulunduğu güncel felâket budur. Bu devrimin içine düşüp, iflâs ettiği çukurdur. Çünkü için için kaynayan bu kitle hiçbir zaman için patlamayacaktır. Üstelik her türlü devrimci söylev onun içinde yok olacaktır. Öyleyse bu kitlelerle herkesin başı derttedir. Onlar bu söylevlerdeki laytmotiftir. Bütün toplumsal projelerdeki sabit fikirdir. Oysa onlar bütün bunları başarısızlığa uğratmaktadırlar. Çünkü hâlâ toplum ve onun oluşmasının kaynağında bulunduğuna inanılan eskatolojik bir umut ve klasik bir kitle tanımıyla sınırlamışlardır. Oysa kitleler *toplumsala ait değildirler.* Onlar her türlü toplumsallaşma ve sosyalizmin mal sahibidirler. Oysa şimdiye kadar pek çok kuramcı, özgürlük tuzağı olan politikayla alay etme ve temsil etme biçimlerinden dem vurarak anlam üstüne konuşmuşlardır. Ancak kitleler: Anlam, politika, temsil edilme, tarih ve ideolojinin içinden uyurgezer bir hâlde ve hepsini yadsıyarak, üstelik bütün radikal eleştirilerin yapmak istediklerini yaparak geçtiklerinde bu sonuncular ne söyleyeceklerini şaşırmakta ve geleceğe yönelik bir devrim -eleştirici devrim, prestij devrimi, toplumsal ve arzu devrimi- düşlemeye başlamaktadırlar. Oysa şu salyangoz gibi kendi içine doğru kıvrılan devrim onların devrimi değildir. Çünkü eleştirici ve dışa doğru patlayan bir devrim değildir. İçten, kendi kendine güdümlenen kör bir devrimdir. Öyle canlı

kanlı ve neşeli bir devrim değil, tepkisiz (hareketsiz) bir devrimdir bu. Sessiz ve kendi üstüne kapanan bir devrim -bütün sözü ele geçirme ve bilinçlenme biçimlerine ters düşen bir devrim. Onun bir anlamı ve bize söyleyebilecek hiçbir şeyi yoktur.

Toplumsalın ölümünün son perdesinin oynandığı bir bağlamda kitleyle ilişki kurabilen tek olay terörizmdir. Oysa kitlelerden terörizm kadar *kopuk* bir şey yoktur. İktidarın onları karşı karşıya getirmek istemesi de boşunadır. Oysa toplumsalın ve anlamın yadsınmasında birbirlerine bu kadar benzeyen başka iki şey yoktur. Çünkü terörizm, kapitalizmi (dünyadaki emperyalizmi, vs.) hedef aldığını söylemektedir. Ancak yanlış yere, kapitalin gerçek düşmanı olan toplumsala saldırmaktadır. Güncel terörizm ise toplumsal(ı) -terörizmi hedef almaktadır. Toplumsalın şu anda üretildiği biçimini- ya da bizi bir sessiz yığın olarak üreten, her yanımızı sarmış olan bir denetleme ve koruma, dokulaşmış, nükleer ve bir yörüngeye oturtulmuş bir ağ gibi ören toplumsalı hedeflemektedir -Yasa ve baskı yerine model enjekte eden, şiddet yerine iknâ/caydırma yöntemiyle iş gören hipergerçek, algılanamayan bir toplumsallık- Terörizm ise bütün bunları kendisi de *hipergerçek* olan bir başka eylemle yanıtlamaktadır. Daha başlangıcında bu eylem aynı merkezden yönetilen kitle iletişim araçlarına ve büyülenmeye mahkum edilmiştir. Öte yandan bir temsil etme ve bilinçli olma yerine, benzer bir zihinsel yavaşlık, büyüleme ve paniğe mahkûm edilmiştir -kendisiyle dövüştüğü sistem kadar anlamsız ve belirsiz olan ya da onun içinde patlayan küçücük bir noktaya benzeyen terörizm-. Terörizm bir patlama olmadığı gibi, bir tarihselliğe de sahip değildir. O bir politik eylem bile değildir. Buna karşın için için kaynamakta, saydamlaşmakta ve şaşırtmaktadır -bu yüzden de kitlelerdeki tepkisizlik ve sessizliğin derinliklerinde yatan bir benzeridir.

Terörizmin herhangi bir şeyi konuşturmak, diriltmek ya da harekete geçirmek gibi bir amacı yoktur. Onun devrimci uzantıları yoktur (bu açıdan bakıldığında söylenenlerin tam tersini başardığı ve en çok eleştirilen yanı

bu olmakla birlikte asıl sorununun bu olmadığı görülmektedir). Onun amacı sessiz yığınlara saldırmaktır. Oysa bu sessizlik haber tarafından mıknatıslanmış durumdadır. Şu bizi sarıp sarmalayan toplumsal, haber, simülasyon, caydırma, anonim ve geçici denetleme gibi sihirleri güdümleyerek onların ölümünü amaçlamaktadır. Toplumsal soyutlama adlı büyü, kendisinden daha büyük, daha anonim, daha nedensiz ve daha geçici olan terörist eylem adlı büyü tarafından yok edilmeye çalışılmaktadır.

Temsil edici olmayan tek eylem biçimi terörizmdir. İşte bu yüzden temsil edilemeyen tek gerçek olan kitlelerle uyum içindedir. Bunun anlamı: Terörizm kitlelerin sessizliği ve suskunluğunu ya da onların edilgin direnişini şiddete dayanarak *temsil edecek* demek değildir. Bunun anlamı şudur: Terörizmin körü körüne giriştiği saçma ve temsili imkânsız eylemle eşdeğerli olabilen tek olgu kitlelerin körü körüne, saçma ve temsili imkânsız karakteridir. Her ikisi de her türlü temsil sisteminin yadsınmasında en üst noktaya ulaşmış bulunan güncel biçimlerdir. İşte bu kadar. Hiç kimse bu temsil edilemeyen iki eleman arasında ne gibi bir ilişkinin oluşabileceğini söyleyemez. Bu sorunu bizim bilgi felsefemiz bile çözemez. Çünkü her zaman için bir dile, konuyu iletecek olan bir araca ya da bir yeniden canlandırma aracına ilke olarak sahip olmak zorundadır. Oysa biz yalnızca yeniden canlandırma özelliğine sahip zincirleme şeyleri biliyoruz. Analojik, benzer, ânındalaştırılmış, gönderensiz zincirlemelerden yola çıkarak diğer sistemlere ulaşabileceğimiz ileri sürülemez. Hiç kuşkusuz kitlelerle terörizm arasında çok güçlü bir ilişki vardır. Bu ilişkinin tarihsel kökenini daha önce var olan (temsil edilme, halk/meclis, işçi sınıfı/parti, marjinaller/grupçuklar...) sistemlerde aramak boşunadır. Toplumsal enerjinin herhangi bir temsil edici sistemin iki kutbu arasında pozitif bir enerji gibi dolanan bir enerji türü kitleler ve terörizm gibi temsil edici bir niteliğe sahip olmayan kutuplar arasında *ters bir enerji* gibi dolanmaktadır. Bu ters enerji ise toplumsal bir yığılma ve dönüşümle değil

tam tersine toplumsal dağılma ve *toplumsalın* dağıtılması ve politik olanın emilmesi ve yok edilmesiyle oluşmaktadır.

Bunun adınaysa terörizm *"üreten sessiz yığınlar çağı"* denemez. Şaşırtıcı olan ve bir olaya dönüşen şey bu ikisi arasındaki aynı ândalıktır. Politikayla, toplumsalın sonunu belirleyen (bunun vahşice olan yanını ister onaylayalım, ister onaylamayalım) tek şey budur. Bizdeki bütün temsil etme sistemlerinin içten bir şiddetli patlamayla karşı karşıya gelişlerini gösteren tek şey ise bu aynı ândalıktır.

Terörizmin amacı Devletin baskıcı yanını ortaya çıkartmak değildir (işin bu yanı daha çok kitlelerin gözünde son bir temsil edilme şansını bulan kışkırtıcı küçük grupların olumsuzluklarında yatmaktadır). Temsil edilebilme (canavarlaşma ya da bilinçlenme anlamında değil) olanağından yoksun olan terörizm yarattığı zincirleme tepkilerle iktidarların da temsil edici olamayacaklarını göstermektedir. İşte onun yıkıcılığı da buradadır. Temsil edilememe olayını çok küçük dozlarda ancak çok somut bir şekilde iktidarlara enjekte ederek onların sonunu çabuklaştırmaktadır.

Şiddetin kökeninde gerçekte, bütün temsil edici kurumların (sendikalar, örgütlenmiş hareketler, bilinçli "politik" mücadele, vs.) yadsınması yatmaktadır. Kendisiyle bir dayanışma içinde olanları bile yadsımaktadır çünkü dayanışma onun şiddetini bir modele, ambleme öyleyse bir temsil edilmeye dönüştürebilmektedir ("Onlar bizim için öldüler ve giriştikleri eylemler bizim için yararlıdır..."). Anlamı yerinden oynatabilen, terörizmin toplumsal yasallığını hiçe sayan, onun hiçbir politik uzantısıyla hiçbir tarihsel sürekliliği olmadığını söyleyen her şey mübahtır. Terörizmin aynadaki "görüntüsü" onun tarihî bir uzantısı değildir. Aynadaki bu görüntü ya da kitle iletişim araçları tarafından öyküleştirilmesi insana bir saniyeliğine şok geçirtebilen ses dalgalarına dönüşmektedir. Terörizmin politik bir olay olmaması gibi bu öykü de (radyo, televizyon ve basındakiler) bir haber niteliğine sahip, nesnel bir olay değildir. Terörizm ve

haber ayrı şeylerdir, ne anlam ne de temsil edilme düzenine aittirler -belki bir ölçüde mitlere benzedikleri söylenebilir ancak hiç kuşkusuz bir simülasyon düzenine aittirler.

Şiddete dayalı terörizmin bir başka yönü de her türlü belirleme ve niteliği yadsımasıdır. Bu anlamda terörizmi "eşkıyalık" ve komando eylemlerinden ayırmak gerekir. Komando eylemi belli bir düşmanı amaçlayan (bir treni havaya uçurmak, karşı görüşlü partinin binasına bombalı saldırı, vs.) bir savaş eylemidir. Diğeriyse cinayete dayalı geleneksel şiddettir (bir bankayı soymak ya da fidye istemek gibi). Bütün bu eylemlerin ekonomi ya da savaşa dayalı bir "amaçları" vardır. Rehin alma ve geciktirmeli ölüm oyunuyla işe başlayan güncel terörizmin ise ne bir amacı ne de belli bir düşmanı vardır (amacı olduğunu söylüyorsa da bu ya sudan nedenlere dayanmaktadır ya da gerçekleştirilmesi olanaksız şeylerdir). Zaten onları gerçekleştirmeye yarayabilecek en son çözüm yolu da terörizmdir. Filistinliler, İsrail'i aldıkları rehineler aracılığıyla mı tehdit etmektedirler? Hayır, asıl amaçladıkları şey İsrail aracılığıyla efsanevî bir düşmandır. Hayır o düşman efsanevî bile değildir. Bu düşman anonim, birbirine benzeyen ve her yerde, her zaman var olan bir tür evrensel düzen ve en "suçsuz" insana kadar herkestir. İşte bu terörizmdir. Herkesi, her yerde, her zaman vurabileceği için çözülemeyen, orijinal bir yanı vardır. Bu bakımdan askerî bir komanda eylemi ya da bir fidye isteme olayından farklıdır. *Körü körüne giriştiği bu dövüş sistemin salt vurdumduymazlığına kesin bir yanıttır.* Çünkü sistem de uzun zamandan beri amaçlarla, araçlar ve cellatlarla kurbanlar arasında bir ayrım yapmamaktadır. Rehin alma gibi ölümü yaşatan bir terörist eylemin hedefi bütün sistemin en özgün ürünü, bütünüyle anonim ve birbirinden ayırt edilemeyen bireydir. Her insan bir diğerinin yerine geçebilir. Ters bir mantıktan yola çıkıldığında suçsuzlar hiçbir şey olmadıkları ve kader çizgileri bulunmadığı için, kendileri gibi anonim bir sistemin en canlı örneği olmanın bedelini ölümle ödemektedirler. Bundan böyle onlar evrenselleşmiş, soyut bir

toplumsallaşma sürecinin, toplumsalın en son ürünü olarak düşünülebilirler. Bu insanlar *hiçbir şey olmadıkları* için terörizmin kurbanı olmaktan da kaçamayacaklardır.

Anlama bu şekilde meydan okuyan terörist eylem doğal felâketle aynı anlama gelebilmektedir. Guatemala'daki bir zelzeleyle, Lufthansa Hava Yolları'nın bir Boeing uçağını üç yüz yolcusuyla birlikte kaçırmak arasında hiçbir fark kalmamıştır. Doğa teröristtir. Bütün teknolojik sistemlerdeki esneklik eksikliğinin yol açtığı çatlaklar gibi New York'taki elektrik kesintileri (1965 ve 1977) gerçekten daha gerçek ve düşlenenden daha düşsel terörist hareketlere yol açmışlardır. Daha iyisi, bu büyük teknolojik aksaklıklar, büyük doğal felâketler gibi öznesiz bir radikal yıkım olasılığının mümkün olduğunu göstermektedirler. 1977 yılında New York'taki elektrik arızası çok iyi örgütlenmiş bir grup terörist tarafından gerçekleştirilmiş olsaydı sonuçta değişen bir şey olmayacaktı. Aynı şiddet olayları ve aynı yağmalamaların aynı şekilde bitmesi ve aynı toplumsal düzene dönüş yine aynı şekilde olacaktı. Buradan yola çıkıldığında terörizm bir şiddete başvurma kararı değil, her yerdeki toplumsalın normalliği içinde tersine dönen, saçma ve denetlenemez bir dönüşüm anlamına gelmektedir. Doğal felâketler de aynı yönde gitmektedirler. Çünkü ancak o zaman toplumsal felâketin *mitleşen bir dışavurumuna* dönüşebilmektedirler. Ya da doğal felâket anlamsızı ya da hiçbir şeyi temsil etmeyen (ya da Tanrı'yı temsil eden, çünkü Continental Edison şirketinin bir yetkilisi, New York'taki son elektrik arızası sırasında Tanrı' nın işe karıştığından söz etmiştir) bir serüvendir. Böylelikle toplumsalın içinde bulunduğu durum felâketin ya da kendisini destekleyen tüm temsil edilme biçimleriyle birlikte bir tür çöküşün simgesine dönüşmektedir.

Patlayan S İstemler, İçin İçin Kaynayan S İstemler

Kitleler, kitle iletişim araçları ve terörizm arasındaki üçlü ilişki günümüz açısından için için kaynayan egemen bir süreci betimlemektedir. Bütün bu süreç henüz yeni başlayan bir şiddet tarafından etkilenmiştir. Bu şiddet yörüngesel ve nükleer bir şiddettir. Esinlenme ve büyülenmeye dayanmaktadır. Bir boşluk duygusundan kaynaklanan bu şiddet bütün bir süreci belirlemektedir (çünkü büyülenme *nötrleşmenin* en yoğun şeklidir). İçin için kaynama ise bizim için ancak şiddete dayalı bir felâket şeklinde olabilir. çünkü kökeninde birkaç yüzyıldan bu yana bize ait olan Batı tipinde patlama eğilimli ve yönlendirilmiş bir yayılma sistemi vardır.

Oysa için için kaynama zorunlu olarak bir felâket süreci anlamına gelmez. Hattâ için için kaynama egemen olunmuş ve yönlendirilmiş biçimiyle ilkel ve geleneksel toplumları gizliden gizliye belirlemiştir. Bu toplumlar genleşmeyen ve merkezkaç olmayan biçimlere sahiptir -hiçbir zaman evrenseli amaçlamamış, kendi üstüne kapanma eğiliminde olan, hiçbir üst aşama evresine sahip olamayacak, ayırıcı kutuplardan yoksun ve bütün bunlara karşın çökmeyen (bizim için açıklanması çok güç olan, için için kaynamalarla sönüp gitmiş ve bu çökme konusunda hiçbir şey bilmediğimiz, görünür bir felâkete uğramamış, sanki bir ânda hiçbir neden olmadan, hiçbir olay ve saldırıya uğramadan dağılan) tuhaf grupçuklardır. İlkel toplumlar *yönlendirilmiş için için kaynayan* bir süreç yaşamışlardır. Bu süreci denetleyemedikleri gün yok olup gitmişler ve patlayan bir sisteme dönüşmüşlerdir (nüfus ya da indirgenmesi olanaksız bir tüketim fazlası, kendisine hâkim olunamayan bir yayılma süreci ya da sömürgeleştirme sonucu Batılı sistemlerin şiddet kullanarak merkezkaç ve genleşen bir norma alıştırdığı yeni süreç).

"Modern" uygarlıklar ise her düzeyde, pazarın evrenselleşmesi görünümü altında bir yayılma ve patlama; hukukun ve zaferlerin evrenselleşmesi adı altında da ekonomik ve felsefî değerler üstüne kurulmuşlardır. Hiç kuşkusuz en azından belli bir süre bir *patlama* ya da denetlenebilen ve aşama yanlısı bir enerjinin özgürleştirilme aşamasını yaşamışlardır. Bu dönemi onların kültürlerinin altın çağı olarak adlandırabiliriz. Ancak belli bir hızlandırma ve zorlama sürecine göre bu patlama süreci denetlenemeyecek bir hale gelmiş ve ölümcül bir hız ve genleşme düzeyine erişmiştir. Daha doğrusu evrenselin sınırlarına ulaşmış ve yayılabileceği alanları tüketerek aynen ilkel toplumların için için kaynayan süreci denetleyememeleri sonucu, patlayan bir süreç tarafından yıkılmaları gibi bizim kültürlerimiz de bu patlayan süreci dengeleyememe ve ona egemen olamama sonucu yavaş yavaş yok olmaya başlamışlardır.

İçin için kaynama kaçınılmazdır ve gerçeklik, birikim, evrensellik ilkeleriyle yayılan sistemlerden kaynaklanan gelişme ilkelerini kurtarma çabaları arkaik, gerici ve nostaljik çabalardır. Cinsel ve çoğul enerjileri, bölük pörçük yoğunlaşmaları, vs.'yi özgürleştirmek isteyenleri de buna katabiliriz. "Moleküler devrim" bizim kültürümüzün yayılma alanının en küçük noktalarını (ya da parçaların yaygınlaşması, vs.) oluşturan "enerjileri özgürleştirmenin" yalnızca son dönemini kapsamaktadır. Sonsuz kapitalin yerini alan sonsuz arzunun ölçülemeyecek küçüklükteki girişimi. çeşitli uzamlar ve toplumsalın öğütücü girişiminden sonra moleküler çözüm. Yayılma ve özgürleştirme ilkesini kurtarabilmek için patlayan sistemden gelen son ışık hüzmeleri artık kullanılamayacak bir durumda olan enerjiyi denetlemek ya da enerjinin sınırlarını genişletmek! Bizim temel laytmotifimiz işte budur.

Ancak için için kaynama sürecini hiçbir şey ortadan kaldıramayacaktır. Geriye kalan tek seçenek şiddetli ve felâket türünden bir için için kaynama ya da yumuşak ve içe dönük bir patlama ya da yavaş çekim türünden bir patlamadır. Bu sonuncuyla ilgili birtakım izler bulmak

mümkündür. Evrenselciliğin ve temsil ediciliğin karşıtı olan, ilkel kabilelere benzeyen, merkeziyet yanlısı, vb. yeni itkiler vardır: Topluluk hâline gelmeler, çevre sağlığı, sıfır gelişme hızı, uyuşturucular -bunların hepsini kuşkusuz aynı torbaya koyabiliriz- gibi yeni denetleme girişimleri söz konusudur.

Oysa için için kaynama konusunda fazla düşlemeye değmez. Çünkü o geçici ve başarısız olmaya mahkûm edilmiştir. İçin için kaynayan sistemlerden, patlayan sistemlere geçilirken geçiş dengeli bir şekilde olmamıştır. Her zaman şiddete başvurulmuştur. Bizim de için için kaynayan evreye geçişimiz şiddete dayalı ve felâket nevinden bir şey olabilir.

...ya da Toplumsalın Sonu

Toplumsal, açık seçik ve tek anlamlı bir süreç değildir. Modern toplumlar gelişme yanlısı bir toplumsallaşma ya da bir toplumsallıktan kurtulma sürecini başarabilecek midirler? Her şey bu terime verilecek anlama bağlıdır. Oysa bu terimin kesin bir anlamı yoktur ve sahip olduğu anlamların hepsini tersine çevirebilmek mümkündür. "Toplumsal gelişme"nin kilometre taşları için de benzer şeyler söylenebilir (kentleşme, sanayi yoğunlaşması, üretim, iş, tıp, okuma-yazma, sosyal sigortalar, toplumsal güvenceler, vb.). En etkin toplumsallaştırma aracı olan Kapital de dahil olmak üzere bütün bunların toplumsalı aynı devinim içinde ürettikleri ve yok ettikleri söylenebilir.

Soyut süreçlerden oluşan toplumsalın daha önceki toplumların simgesel ve ritüel kalıntıları üstüne kurulduğu düşünülecek olursa, güncel kurumların giderek daha soyut yinelemeler ürettikleri söylenebilir. Oysa bu tüketici ve yok edici soyutlamayı toplumsaldaki en zengin töz için harcayabilirler. Bu bakış açısından toplumsalın sahip olduğu kurumların gelişimiyle doğru orantılı bir şekilde gerilediği söylenebilir.

Kitle iletişim araçları ve haberle hızlanan süreç en üst yaygınlaşma düzeyine ulaşmaktadır. Kitle iletişim araçları, *bütün* kitle iletişim araçları, haber, *bütün* haberler iki yönde gidip gelmektedirler. Görünüşte daha çok toplumsal üretirken, toplumsal ilişkilerle toplumsalın kendisini derinlemesine nötralize etmektedirler.

Oysa toplumsalı üretenler (kitle iletişim araçları, haber) aynı zamanda onu yıkmakta ve ürettiği kitleler tarafından emilmekteyse sonuçta toplumsal, anlamsız bir tanıma dönüşmektedir. Bu terim bütün söylevlerde evrensel bir kandırmaca işlevine sahiptir ve hiçbir şeyi çözümlemediği gibi, hiçbir şeyi de belirlememektedir. Yüzeysel ve yararsız olduğu gibi -çünkü

her göründüğü yerde bir başka şeyi gizlemektedir: Meydan okuma, ölüm, ayartma, ritüel, yineleme gibi- bir soyutlamayla, bir kalıntı ya da toplumsalın bir *sonucu* hattâ bir simülasyon ve bir göz yanılsaması olduğunu bile gizlemektedir.

"Toplumsal ilişki" terimi karmaşık bir terimdir. "Toplumsal bir ilişki" ne demektir, "toplumsal ilişkilerin üretimi" ne demektir? Burada her şey bir simülasyona dönüşmüştür. Toplumsal, tanımı gereği, bir ânda ortaya çıkabilen bir "bağ" ya da bir "ilişki midir"? Eğer böyleyse toplumsal ciddi bir soyutlama ve rasyonel bir cebir işlemine -tâbi tutulmuş demektir- ya da "ilişki" terimini zorla rasyonalize ettiğinden başka bir şeye mi dönüşmüştür? "Toplumsal ilişkinin" orada bulunma nedeni belki de başkadır, örneğin yok ediciliği yüzünden orada olabilir. Belki de toplumsal denen şeyin altına kalın bir çizgi çekmekte ya da onun sonunu haber vermektedir.

"Sosyal bilimlerse" hem bu toplumsal ilişkiyi hem de bu toplumsalın sonsuzluğunu açıklamaya çalışmışlardır. Oysa oynadıkları oyunu bozmak gerekmektedir. Çünkü *toplumsalın yaşamadığı toplumlar* da vardır. Tarihsiz toplumlar da. Bu toplumlarda simgesel zorunluluk ağları ne "toplumsal"a, ne de "ilişki"ye dayanmaktadır. Oysa diğer uçta bulunan bizim "toplumumuz" belki de toplumsalı yok etmekte ve toplumsalı toplumsalın gölgesi adı altında gömmektedir. Toplumsal çeşitli şekillerde yok edilebilir -ne kadar yok etme şekli varsa, o kadar da tanım vardır. Toplumsalın çok kısa bir süreyle bizim toplumumuz içindeki simgesel biçimlenmeler arasında yaşamayı başardığı söylenebilir. Oysa daha önce böyle bir şey olmamıştır. Daha sonra da olmayacaktır. "Sosyoloji"den başka onun sonsuzluğuna tanıklık edebilecek bir şey yoktur. Ve "sosyal bilimlerdeki" laf kalabalığı ise o kaybolduktan sonra daha uzun bir süre devam edecektir.

İki yüz yıldır bitip tükenmek bilmeyen bir enerjiye sahip olan toplumsal, bu enerjiyi giderek yeri değiştirilmiş ve yoğunlaştırılmış süreçler aracılığıyla elde etmektedir. Sonsuza uzanan bir perspektife sahip olan toplumsal (uzam ve zaman gibi toplumsal da, sonsuza uzanan bir perspektifleşmeye neden olmuştur) her şeye bir anlam vererek uyumlu kılan, merkezîleştiril-miş bir perspektiftir. Toplumsalın tanımıysa ancak bu panoptik[7] perspektif doğrultusunda yapılabilir.

İster politika ya da ekonomi, isterse resim ya da mimarlık olsun perspektifin bir simülasyon modeli olduğunu unutmamak gerekir. Özelliği ise diğer modellerde duyulmamış, görülmemiş nesnellik ve gerçeklik yanılsamalarına yer vermesidir. Toplumsal belki de çok büyük bir *yanılgı*dır. Çünkü toplumsal adlı bir "ortaoyunu", belki de hiçbir zaman için derinlemesine bir öneme sahip olmamıştır. Yine derinlemesine bakıldığında şeyler hiçbir zaman için toplumsal bir şekilde değil, simgesel, sihirli ve irrasyonel bir şekilde yaşamıştır. Bunun altında Kapitalin topluma *meydan okuma* formülü yatmaktadır. Bir başka deyişle bu perspektifte panoptik, gerçeklik, rasyonellik ve bir üretkenlik makinesi olan Kapitalin nesnel bir amacı ve aklı yoktur. O her şeyden önce bir şiddettir ve bu şiddet toplumsala toplumsal aracılığıyla uygulanmaktadır. Karşıt ve dayanışma içindeki bir toplumsal ve bir sermaye tanımı Kapitalin umrunda bile değildir. Kapital temelinde toplumsal bir makine değildir. Bir başka deyişle onun döneminde de hiçbir zaman bir toplumsal sözleşmesi yapılmamıştır. Geçmişte de yasal olarak ayrı süreçler arasında hiçbir zaman böyle bir sözleşme yapılmamıştır -bütün bunlar hava civadır. Uğruna savaşılacak şeylerle, meydan okumalardan başka bir şey yoktur: Bir başka deyişle içinde "toplumsal ilişkinin" bulunmadığı başka şeyler de vardır [meydan okuma: Oluşmuş bir yapıdaki iki kutup, iki terim arasındaki karşılıklı diyalektik ilişki değildir. O, her *terim*in yapısal konumunu, her kişiyle onun karşısında yer alan herkesi ve özellikle de meydan okuyanı *yok eden* bir süreçtir. Böylelikle içinde yaşadığı zamana ters düştüğünden bir "ilişkiye"

neden olması düşünülemez. Mantık artık değişim değerinin geçerli olduğu bir mantık değildir. Değer konumlarıyla, anlam konumlarının terk edildiği bir mantıktır. Meydan okuyan kişi ise her zaman için intihar eden, ancak zafer kazandıran bir intihar biçimini seçmiş olan kişidir. Değer anlamın yok edilmesini (kendi anlamının demek istiyoruz) amaçladığından karşısındakini her zaman için aynı değerde olamayacak daha abartılı bir yanıt vermeye zorlamaktadır. Meydan okumanın hiçbir zaman için bir anlam, bir isim, bir kimlikle eşdeğerli olabilecek bir anlamı, bir ismi, bir kimliği olmamıştır -meydan okuma, anlama, iktidara, gerçekliğe, içinde yaşanılan varoluş biçimine ve bu şekilde yaşamaya karşı bir meydan okumadır. İktidara, anlama ve değere yalnızca bu "tersine çevirme" olayı bir son verebilir yoksa ne kadar uygun olursa olsun hiçbir güç ilişkisi ona bir son veremez. Çünkü güç ilişkisi kutuplaşmış, ikili ve yapısal bir ilişki içine girdiğinden yeni bir anlam ve iktidar[8] uzamı yaratmaktadır.

Burada ileri sürülebilecek pek çok varsayım vardır: I- *Toplumsal diye bir şey hiçbir zaman varolmamıştır. Toplumsal bir "ilişki" hiçbir zaman söz konusu olmamıştır.* Hiçbir şey toplumsal denebilecek bir şekilde iş görmemiştir. İşte bu meydan okuma, ayartma ve ölüm tablosu içinde yalnızca ve yalnızca simüle edilmiş toplumsal ve toplumsal ilişki vardır. Böyle bir durumdaysa "gerçek", gizli ya da ideal bir toplumsallığı düşlemek hiçbir işe yaramamaktadır. Böyle bir şey yapmak simülasyona yer değiştirtmek anlamına gelebilir. Toplumsal denen şey simüle edilmişse başına gelebilecek en kötü şey âni bir şekilde bu simülasyondan kurtarılmak olacaktır. -Böylelikle bir gönderen (reference) alanı olmaktan çıkan ve oyun oynamaya boş veren toplumsal bir anda iktidarı, iktidarın oyununu ve onu yaşatan toplumsalın aynasını da yıkmaktadır. Simülasyondan kurtarma böylelikle bir meydan okumaya (kapitalin toplumsala ve topluma meydan okuma biçiminin tersi) dönüşmektedir. Kendi özgün mantıklarına göre kapitale ve iktidara bir meydan okuma -oysa anların bir *mantığı* yoktur.

Toplumsal uzam simülasyonu bozulur bozulmaz[9] buharlaşıp yok olmaktadırlar.

Bugün böyle bir olaya tanık olmaktayız. Toplumsal düşüncenin parçalanması, toplumsalın içine kapanmasıyla, gölgesinin yok oluşuna tanık olmaktayız. Bu toplumsalı oluşturan ve onu üreten düşünceye karşı gerçek bir meydan okumadır. Üstelik bütün bunlar bir ânda olup bitmektedir. Sanki daha önce toplumsal diye bir şey yokmuş gibi. Bu bir gelişme ya da devrime benzemekten çok bir felâkete benzeyen bir çöküştür. Bir toplumsal krizden çok, ürettiği düzenin emilişine benzemektedir. Çökmekte olan toplumsal için taze kan yerine geçen (deliler, kadınlar, uyuşturucu madde bağımlıları, suçlular, vb.) marjinal kalıntılarla hiçbir ilişkisi yoktur. Bu süreç artık yeniden toplumsallaştırılamaz. Toplumsal gerçeklik ve rasyonellik ilkesi güneşin doğuşuyla yok olan hortlak gibi buharlaşıp uçmaktadır.

II- *Toplumsal diye bir şey her zaman var olmuştur. Üstelik her geçen gün daha da gelişmektedir.* Her şeyin içine girmekte ve ortalıkta toplumsaldan başka bir şey görünmemektedir. Yok olacağına bir zafer kazanmıştır. Çünkü toplumsalın gerçekliği kendini her yerde kabul ettirmiştir. İnsanın nesnel gelişimi denen önyargıyı bir olguya dönüştüren toplumsala karşı, kendisinden geriye kalan her şeyin bir artık, belki de *toplumsalın bizzat kendisinin bir artık olduğu* söylenebilir. Çünkü toplumsal, gerçekliği, ancak bu şekilde alt edebilmiştir. Giderek büyüyen ve neredeyse evrensel bir boyuta sahip olan simgesel bir düzenin yaygınlaşması. Bir kalıntı olarak gerçeğin[10] yerini alan şey toplumsalın ta kendisidir. Bu çok kurnazca bir ölüm biçimidir.

Bu durumda toplumsalın içine giderek daha bir battığımız söylenebilir. Bir başka deyişle hep birlikte toplumsalın dışına püskürtülmekteyiz ya da ölmüş bir çalışma biçimi, ölü ilişkiler ve bu ilişkilerin içkinleşmesi, ölü bir dil ve dizimler ("ilişki" teriminin kendisi

zaten ölmüştür ya da ölmek üzeredir) üstüne kurulu terörist bürokrasilerdeki gibi korkunç bir karmaşıklık içinde yaşıyoruz.

Bu durumda toplumsal ölmüştür diyemeyiz, *çünkü toplumsal bundan böyle zaten bir ölüm depolama alanı* anlamına gelmektedir. Öte yandan biz zaten süpersosyal bir uygarlık ya da aşındırılamayan, yıkılamayan toplumsalın yaygınlaşmasıyla birlikte genişleyen bir kalıntı uygarlığı içinde yaşamaktayız.

Artık ve yeniden işleme: "Toplumsal", amacını çoktan yitirmiş olan bir üretim evresinden çıkarak yumaklaşmış ve (tarihsel) yazımı bütünüyle durdurulmuş, kendi ekseni etrafında dönerek betimlediği her "devrimle" birlikte büyüyen bir toplumsaldır. Böylelikle toplumsalın tarih boyunca kalıntıların "rasyonel" bir yönlendirilişi olarak nasıl büyüdüğü ve yakın bir gelecekte bu kalıntılar tarafından rasyonel bir şekilde nasıl *üretildiği* görülecektir.

1544 yılı, Paris'te ilk düşkünler evinin açıldığı tarihtir. Serseriler, deliler, hastalar, toplumun dışladığı ve bir kalıntıya dönüşmüş olan herkes, o sırada henüz yeni doğmuş bulunan toplumsal tarafından bakıma alınmışlardır. Bu bakım 19. yüzyılda Sosyal Yardım, 20. yüzyılda da Sosyal Sigortaya dönüşecektir. Toplumsalın gelişmesiyle birlikte doğru orantılı olarak neredeyse toplumsalın bütünü de kalıntılaşmış ve kendisine bir halka daha eklenerek boyutları genişletilmiştir. Artıklar tüm bir toplumu kapsadığındaysa kusursuz[11] bir toplumsallaşmayla karşı karşıya kalınmaktadır. Herkes bunun hem dışında hem de içindedir. Herkes hem tümüyle dışlanmış hem de toplumsallaştırılmıştır.

Simgesel bütünleşme, işlevsel bütünleşmenin yerine geçmiştir. İşlevsel kurumlar, simgesel bütünleştirmeden kurtulan kalıntılarıyla ilgilenmektedirler -bir ismi bile olmayan toplumsal bir sürecin bir anda ortaya çıktığı görülmektedir. Toplumsal ilişkiler bu çözülmeyle doğru orantılı olarak yeşermeye, yayılmaya ve zenginleşmeye başlamıştır. Sosyal

bilimlerse bütün bunların allanıp pullanmış bir sonucudur. Bu terk edilmişlik duygusunun bir sonucu olduğu bilinen "toplumsal" adlı süreç konusunda: "Toplumun zavallı üyelerine karşı olan sorumluluğu" gibi bir deyimin tadına doyum olmamaktadır.

Le Monde gazetesindeki "Toplum" başlığı altında her nedense göçmen işçiler, suçlular, kadınlar vs.'nin bulunması, bir başka deyişle: Hiçbir zaman için toplumsallaştırılamayacakların bulunması ve toplumsal bir "durumun" patolojik bir duruma dönüşmesine neden olmaları oldukça ilginçtir. Yutulması gereken boşluklar ve toplumsalın yaygınlaşmasıyla birlikte yalıtılan parçalar vardır. Toplumsala ait olası en uzak sınır noktasında yer alan bu *kalıntılar* böylelikle onun hukukî alanı içine girmekte ve genişletilmiş bir toplumsallık kavramı içindeki yerlerini almaktadırlar. Toplumsal adlı makine de işte bu *artığı* işleyerek yaygınlaşma alanını genişletmektedir. Her şey toplum-sallaştığında ne olacaktır? Makine duracak, dinamik sistem tersine çalışacak ve *toplumsal sistemin kendisi bir artığa dönüşecektir.* Toplumsal kendi yolunda ilerlerken bütün artıkları yok ettiğinden sonuçta kendisi de bir artığa dönüşecektir. Kalıntı durumundaki kategoriler "Toplum" başlığı altında toplandığında toplumsal *bizzat kendisini bir artık olarak sunmaktadır.*

Böyle bir durumda özgün bir yapı gibi görünmek yerine, artık ve artıkların yönetimi gibi görünecek olan toplumsalın, toplumsal sözleşme (Rousseau) ve toplumsal ilişkiyle ilgili rasyonelliğine ne olacaktır? Bir artığa dönüştüğü ândan itibaren toplumsal, bir süreç ya da pozitif tarihin içinde yer alamaz. O artık bir ölüm yönetim ve yığılım yeridir. Hiçbir anlama sahip değildir. Çünkü bundan böyle başka işlerle ilgilenmeye çalışacaktır. O artık bir dışkıya dönüşmüştür. Hiçbir ideal perspektife sahip değildir. Çünkü artık ölüp gitmiş, aşılıp geçilmiş bir hiçliktir. Ölümden geriye kalan ve kendisiyle uzlaşılamayan bir şeye benzemektedir. Bunun üstüneyse bir ölüm politikasından başka bir şey oturtulamaz. O, zorunlu bir içine kapanma ve zorunlu bir dışlamadır. Toplumsal, üretici akıl göstergesi

adı altında artık bir içe kapanma alanına dönüşmüştür. Belki de günümüzde "toplumsal" adlı bir mekân bile yoktur.

İşte bu kalıntıların yönetiliş perspektifine bakılarak toplumsalın ne olduğu söylenebilir. Bir hak, bir gereksinim, bir hizmet, yalnızca ve yalnızca bir kullanım değeri. Dahası politik ve karmaşık bir yapı. İnsanı misafir edip, kucaklayan bir yapı. Kullanım değeri olarak, toplumsalın ekonomik değerinin sonuna kadar gidildiğinde toplumsalın bir yuva olarak ekolojist bir değere sahip olduğu görülmektedir. Bireyin çevreyle olan ilişkilerinde "toplumsal" bir denge biçimi ya da écosysteme{12} olarak insan neslinin homeostase{13} ve süper biyolojisidir -hattâ bir yapı bile değildir: Bir töz ya da besleyici bir tözdeki sıcak ve proteinli bir anonimliktir. Yaşama güçlükleriyle dolu her alanı bir ana gibi koruyan ya da her türlü sigortayı yapan şirketler gibi, yaşamın her tarafta nitelikli olmasını sağlamaya çalışarak, yitik bir yaşamın eşdeğerlisi olmaktadır- temizleyici, sigortalayıcı, edilginleştirici ve müdahaleci bir toplumsallığın gerilemiş biçimi. Bu biçim ise toplumsal enerjinin en âdi biçimidir. Davranışların ve çevrenin yararlılığı üstüne kurulmuştur. Bizim için toplumsal böyle bir biçime sahiptir -bu entropik bir biçimdir-ya da bir ölüş biçimidir.

Ek: Toplumsal Ya Da Artiğin İşlevsel Değerlendirilmesi

Zenginliği bir başka şekilde dağıtma yolu bulunmadığı sürece toplumsala düşen görev: Düzeni çökerterek, tahammül edilmesi olanaksız bir ütopik duruma neden olabilecek bu zenginliğin fazlasını emip, temizlemektir.

Eskiden dinî bir yanı da bulunan, birikmiş bir "artık" bırakmayan ve her türlü zenginliğin tersine döndürüldüğü bir düzen düşüncesi bizim gibi toplumlar için düşünülmesi oldukça güç olan bir şeydir. Zaten bunu beceremedikleri -ve her zaman bir fazlalık, bir "artık" üretebildikleri- için bu sonuncular demografik, ekonomik ya da dil düzeyinde bir anlama sahip bir "toplum" oluşturabilmişlerdir -bu düzende "artık" yok edilmek durumundadır (hiçbir zaman için kurban edilmemelidir çünkü bu çok tehlikeli bir şeydir). Bu "artığı" ortadan kaldırmak yeterli bir girişimdir.

Bu anlamda Toplumsal: "Artık" üretip, onu yok etmek demektir. Bütün zenginlikler kurban edilebilseydi insanlar gerçeğin ne anlama geldiğini bilemezlerdi. Bütün zenginliklere sahip olabilselerdi yararlı ve yararsız olanın bir anlamı kalmayacaktı. *"Toplumsalın" görevi artığın yararsız bir şekilde tüketilmesini sağlayarak bireylerin kendi yaşamlarını yararlı bir şekilde yönetmelerini sağlamaya çalışmaktır.*

Kullanım ve kullanım değeri temel bir ahlâk oluşturucusu-durlar. Var olma biçimleriyse: Açlık ve hesaplama simülasyonu şeklindedir. Sahip olduğumuz zenginlikler yeniden dağıtılabilseydi kullanım değeri kendiliğinden *ortadan kalkardı* (ölüm için de aynı şey söylenebilir, eğer ölümün yeniden dağıtımı ya da başlangıçtan bugüne yeniden düzenlenmesi mümkün olsaydı bir kullanım değeri olarak yaşamı kendiliğinden ortadan kaldırırdı). Böylelikle bir anda kullanım değerinin vahşi ve mutsuz bir ahlâki sözleşme olduğu ve her şeyde işlevsel bir hesaplamayı zorunlu

kıldığı ortaya çıkardı. oysa bizi ölüm yönetmektedir. Egemenliği altında bulunduğumuz kullanım değeri fantazmı tarafından zehirlenmiş olan bizler, zenginliklerin ve ölümün yeni baştan dağıtılması *felâketine* tanıklık etmeye dayanamayız. Oysa her şeye yeniden başlama zorunluluğu yoktur. Geriye bir şeylerin kalması gerekmektedir. Toplumsal da zaten bu geriye kalanla ilgilenmektedir.

Bugüne kadar araba, ev ve diğer "mallar" bireylerin fizikî ve zihnî isteklerini az çok yanıtlayabilmişlerdir. Ya bütün zenginlikler yeniden paylaşılmaya kalkışılsaydı o zaman ne olurdu? Hep birlikte yok olurlardı denebilir -ılımlı bir ekonominin ölçülü gidişi çarpılacak, yapılmış olan hesaplarla amaçlar anlamlarını yitireceklerdi. Değerler sistemindeki ani bir denge bozukluğu örneğin (bir ülkede dövizlerin aniden artması o ülke parasının yıkılmasını sağlayan en hızlı ve radikal çözümdür). Sonuç olarak ya hepsi bir yığılma toplumunda olduğu gibi kullanım değerinin patolojik bir dağılımına geri gönderilecek (3-4 araba sahibi olmak gibi) ve bu kullanım değeri de hipergerçekçi bir işlevsellik içinde yok olacaktır.

Her "artık" eşdeğerlik sistemini yok edebilir. Eğer ölçüsüz bir şekilde yeniden dağıtılırsa aynı zamanda bizim zihinsel eş değerlikler{14} sistemimizi de bir umutsuzluğa sevk edecektir. Öyleyse kurumlaşmış toplumsalın, zenginliklerin kaynağı olması ve yayılmasında ana kalıp işlevi görmesiyle, onların denetlenmiş çalınmasında bir aracı olarak öngörülmesinde bir tür bilgelik vardır.

Her şeyi yeni baştan düzenlemekten âciz, bir kullanım değerine indirgenmiş bir toplumda, toplumsalın kurumlaşması ve "nesnel" bir şekilde çarçur edilmesinin altında bir tür zekâ ve bilgelik yatmaktadır. Bunun adı: Prestij olayları, Concorde uçağı, aya gitme, uydular hatta aptalca vaatler nedeniyle kamu harcamaları ve Sosyal Sigortalardır. Aptallık ve kullanım değerinin sınırlarını da çizen bir zekâ. Gerçek saflar, her türlü sosyalistlerle, hümanistlerdir. Çünkü onlar bütün zenginliklerin yeniden dağıtılmasını ve

yararsız bir şekilde harcanmamasını istemektedirler. Kullanım değerini savunan sosyalizm, toplumsal karşısında hepten çarşafa dolanmaktadır. Çünkü toplumsalın, insanlar ve şeylerin optimal kolektif bir yöneticisi olabileceğini sanmaktadır.

Oysa toplumsal hiçbir zaman böyle bir şeye benzememiştir. Bütün sosyalistçe umutlara karşın o mantıksız, denetlenemeyen korkunç bir patlamaya benzemiş ve optimal bir yönetimi hiç gözünün yaşına bakmadan yıkıp harcamıştır. Zaten böyle olabildiği için işlevseldir. Böylelikle (idealistlerin böğürmelerine aldırış etmeden) rolünü çok da iyi oynamaktadır. Bilinçli olarak çarçur etmeye yön vermekte, kullanım değerini kendine rağmen ayakta tutmakta ve gerçeklik ilkesini kurtarmaktadır. Toplumsal iyiyle, kötünün ve her türlü ahlâki düzenin ayrımlanmasında karşılaşılan şu zorunlu nadir olanı imâl etmektedir - Marshall Sahlins'in betimlediği "ilk bolluk toplumlarının" bundan bihaber olduklarını biliyoruz. Sosyalizm genelleşmiş zenginlikten yararlanmayı savunarak, bu ender bulunanı yok etmeye çalışırken aynı zamanda kusursuz bir görünüme kavuşturmaya çalıştığı toplumsalı da yok ettiğini görememektedir.

Bu bakış açısından toplumsalın ölümü sorunu, iyice yalınlaşmaktadır. Toplumsal da dahil her şey kullanım değerine dönüştüğünde, içinde yaşanılan dünya, Marx'ın düşlediğinin tam tersine, hiç tepki göstermeyen bir dünya olmaktadır. Çünkü Marx, güzele doğru giden bir toplumsalın içinde emilmiş olan bir ekonomik yapıyı düşlüyordu. Oysa başımıza gelen şey, toplumsalın bir ekonomi politik içinde (sıradanlaştırılarak) emilmesidir. Bunun adına da ancak "işletme" denebilir.

Toplumu kurtaran şey *sahip olduğu zenginlikleri kötü bir şekilde kullanmasıdır.* Mandeville'in, *Arıların Masalı'ndan* bu yana değişen bir şey yoktur. Sosyalizmin de buna karşı yapabileceği bir şey yoktur. Bütün ekonomi politik bu tersliği, bu toplumsal işleyişin uğursuz karmaşıklığını

çözme amacıyla icat edilmiştir. Ancak her zaman için ikinci dereceden bir işleve sahip olduğundan başarısızlığa uğramıştır. Ya da politikanın, toplumsalın içinde eriyip, yok oluşunu gördükten sonra başarıya ulaşmak üzeredir. Yaşadığımız dönem toplumsalın ekonomik tarafından emildiği bir dönem midir? Daha da politikleşmiş, "Ubris"[15]siz ve hâlâ kapitalist dönemi belirleyecek olan ölçüsüzlük ve aşırılığın bulunduğu ekonomik düzen.

3- *Toplumsal diye bir şey vardır ancak şu anda öyle bir şey yoktur.* Çünkü o uyumlu bir uzam ve gerçeklik ilkesi olarak var olmuştur. Toplumsal ilişki, toplumsal ilişkilerin üretimi, dinamik soyutlama olarak toplumsal, tarihsel zıtlıklar ve karşıtlıklar uzamı olarak toplumsal bir yapı, kazanılması gereken bir savaş, bir strateji, bir ideal olarak hep var olmuştur.

Bütün bunların bir anlamı olmuş ve bir şeyler söylemek istemişlerdir. Toplumsal her zaman ne ilk varsayımdaki gibi bir aldatmaca ne de ikinci varsayımdaki gibi bir kalıntı olmamıştır. Oysa iktidar ve kapital olarak anlam kazanmaya başlaması aynı zamanda üretime ait, ideal bir uyumluluğa sahip sınırlı ve rasyonel bir dağılım alanına girmesiyle mümkün olmuştur.

Kısaca bu iş ikinci dereceden bir simülasyonun dar alanı içinde olup bitmiştir. Bugün üçüncü dereceden bir simülasyon tarafından emilerek öldürülmektedir.

Artık toplumsala ait perspektif bir uzam yoktur. (Toplumsal) Sözleşmenin rasyonel toplumsallığıyla, diyalektik toplumsallık (Devlet ve sivil toplum, kamu ve özel kesim, toplumsal ve bireysel) yerlerini, iletimin, kendilerini elektrikleyen binlerce taktik kombinezon ve sürekli dolanımın mıknatısladığı (geçici bir yerçekimi bölgesinde tutulan milyonlarca molekül ve parçacık tarafından transistorize edilmiş) bir şebeke ve devreler düzeninin toplumsallığına bırakmaktadır. Bunun adına hâlâ *socius* denilebilir mi? Los Angeles'ta toplumsallık denen şeyin anlamı nedir? Ya

daha ileride, gelecek kuşaklar için toplumsallık denen şey hangi anlama gelecektir? (Çünkü Los Angeles, bugün hâlâ TV, sinema, telefon ve otomobil çağını yaşamaktadır).

İçinde yaşanan bireylerin birer terminale dönüştükleri, artık ne denetlenebilen ne de ortak bir şekilde kullanılabilen yan yana konmuş bir iletişim uzamından ibaret paramparça bir toplumsallık. Oysa toplumsal ancak perspektifin bulunduğu bir uzam içinde var olabilir. Aynı zamanda bir caydırma uzamı olan simülasyon uzamı içinde de ölür.

Simülasyon uzamı gerçekle modelin birbirlerine karıştıkları bir uzamdır. Gerçekle rasyonel arasında artık ne eleştirel ne de spekülatif bir uzaklık vardır. Modellerin gerçek içinde yansıtılması diye bir şey de yoktur (Bu olayı Borges'in bir yapıtındaki bir haritanın gerçek uzamın yerine almasına benzetebiliriz).

Ancak burada dönüşüm aynı alan içinde, şu anda burada, gerçekten modele inilerek yapılmaktadır. Bunun adı korkunç bir kısa devredir. Çünkü gerçek, hipergerçekleştirilmiştir. Ne gerçekleştirme ne de idealleştirme yalnızca ve yalnızca hiper-gerçekleştirme vardır. Hipergerçek ise gerçeğin şiddet yoluyla değil, modelin güç düzeyine yükseltilmesiyle yıkılmasıdır. Öngörme, caydırma, önleyici dönüşüm, vs. şeklinde düşünülen model gerçeğin yutulduğu bir çember gibi iş görmektedir.

Bunu, gerçeğin gerçekten daha gerçekmiş gibi göründüğü ve yakalanması ya da algılanması çok güç, çok gizli ve çok kurnazca çekilmiş çizgiler aracılığıyla görmek mümkündür. Bütün iletişim ve enformasyon araçlarının görevi (konuşmalar, canlı yayınlar, sinema, dürüst-televizyonculuk, vs.) bu gerçeği ya da bu haddinden fazla gerçek olanı üretmektir. Oysa haddinden fazla müstehcen ve porno denebilecek bir gerçek söz konusudur. Aynen pornografik filmlerde yapılan zoomlara benzeyen, hiçbir zaman için bu şekilde var olmamış olan ve aslında ancak *belli bir uzaklıktan* bakıldığında bir anlam kazanan gerçeğe bizler

haddinden fazla yaklaştırılmaktayız. Her türlü gerçek olasılığını kusursuz bir duplikasyonla caydırma; makroskopik bir aşırı sadakat, hızlandırılmış bir yeniden kazanma, bir doyum noktasına ulaştırma, gerçekle gerçeğin yeniden canlandırılması arasındaki uçurumun kapanması sonucunda, gerçeğin enerjisinin içinden geçtiği ayrık kutupların için için patlamasıyla caydırma. Bu hipergerçeklik, hem sistem hem de gönderen olarak ortadan kaldırıp model düzeyine yükselttiği bir gerçeği yok etmektedir.

Bu hipergerçeklik toplumsalı da aynı şekilde yok etmiştir. İkinci dereceden bir simülasyon olmayı başaran toplumsal, üçüncü dereceden bir simülasyona dönüşememektedir. Çünkü bu müstehcenleşmiş haliyle, umutsuzca ve hızı azalıp gücü artan sahneye koymalar aracılığıyla kendi kazdığı çukura düşmüştür. Hipergerçekleştirilmiş toplumsalın göstergeleriyle her yerde karşılaşmak mümkündür. Bunlar toplumsalın zamanından önce ortaya çıkan ve ortalığı kaplayan göstergeleridir. Toplumsal ilişkinin saydamlığı her yerde görülmekte, anlatılmakta ve tüketilmektedir. Toplumsal tarih hiçbir zaman için bir devrime yol açmamıştır. Olsa olsa toplumsalla, devrim göstergeleri tarafından hızlandırılmış olabilir. Toplumsal bizi hiçbir zaman için sosyalizme götürecek zamana sahip olmamıştır. Çünkü kendisine hipersosyal ve hipergerçeklik tarafından kısa devre yaptırılmıştır (Bunun adı belki de sosyalizmdir?). Böylelikle proletaryaya "kendi kendini yadsıyacak" zaman bile bırakmamıştır. Sınıf kavramı gülünç, genişletilmiş "çalışanlar kitlesi" gibi bir benzetme ya da geçmiştekini anımsatan bir proletarya simülasyonu içinde beklenen tarihten çok önce ortadan kaldırılmıştır. Böylelikle ekonomi politik, diyalektik olarak aşılıp geçilişini, bütün gereksinimlerin halledilmesi ve şeylerin opti-mal örgütlenmesini sağlamadan, üstelik bütün bunların bir temeli olup olmadığını görmeden önce, ekonominin hipergerçekliği (üretimin aşırı bir şekilde artması, talep üretiminin mal üretiminin yerini alması ve bitmeyen bir kriz senaryosu) tarafından yutulmuştur.

Bundan böyle hiçbir şey kendi yok oluşuna tanık olamayacaktır. Çünkü hiçbir şey gerçeğin yerini almış olan bu simülasyondan kaçamamaktadır. Bu arada toplumsal sırrını{16} bile açıklayamadan öteki dünyaya göçmüş olacaktır.

Oysa toplumsal ve sosyalist düşüncenin inanılmaz saflığı karşısında bizi duygulandıracak o kadar çok anımız var ki. Sosyalizm, evrenselleşmek ve bu arada o evrenselliğin içine çok karmaşık ve çelişkili bir "gerçeklik" ideali sokmak istemiştir. Kalıntısal ya da düşsel, daha da kötüsü bundan böyle simüle edilmiş ve yok edilmiş bir "toplumsal"ın anısıyla yaşayacağız.

Sosyalizmin Kendinden Geçmesi

"Belli bir noktadan sonra tarih gerçekliğini yitirmiştir. Bütün insanlık farkına bile varmadan bir anda gerçekliği terk etmiştir.

Geçmişte olan bitenlerin gerçek olmadıklarını anlayabilmemiz mümkün değildi. Bundan böyle amacımız bu yok oluş noktasını bulmak olacaktır. Bu noktayı bulamadığımız sürece güncel yok oluş sürecinden kurtulabilmemiz mümkün değildir. Bu ise dayanılması çok güç bir düşüncedir."

Canetti

Fransa'nın şu ânda sosyalizmin kendinden geçmiş bir biçimine sahip olduğu varsayımını ileri sürebiliriz.

Bunu anlayabilmek için Mitterand'ın yüzündeki o kendinden geçmiş kara toprak çağrısını görmek yeterlidir.

Kendinden geçme genel olarak saf bir konum, saf bir biçim, içeriksiz ve tutkudan yoksun bir biçime geçiştir. Tutkunun karşıtı kendinden geçmedir.

İşte bu anlamda Devletin de kendinden geçmiş olduğu söylenebilir. Tutkudan yoksun, kimsenin temsil etmeye çalışmadığı, duyarlılığını yitirmiş ancak dış görünümü (saydamlığı) açısından çok güçlü bir Devlet, politika-ötesi denilebilecek bir kendinden geçmişlik biçimini almıştır. Bir yandan bu Devlete hiç kimse inanmazken, öte yandan herkes kendini bütünüyle devlete adamakta, ona sahip çıkmakta ve politik açıdan ortadan kaybolmuş ya da kaybolmakta olan şu tek biçimi yani Devleti evrensel boyutlarda talep etmektedir.

Benzer şeyler sosyalizm konusunda da söylenebilir. Bir anlamda saf sosyalizm böyle bir şey olmalı. Bir amaç uğruna ilerlediği yolda, gerçekliğini yitirmiş bir modelin akıl almaz yükselişi.

Belli bir kopuş sürecine göre sol ne sağı devirmiş, ne de onun yerini almıştır. Solun ortaya çıkış sürecinde tuhaf olan bir şeyler vardır ve bu tuhaflık sağın ortadan kayboluşunun zorunlu bir sonucu olmasından kaynaklanmaktadır. Sağ zaten uzun bir süredir yokmuş gibi birdenbire ortadan silinip gitmiştir. Bunun böyle olacağı belliydi. Oysa sol da uzun bir süreden bu yana yoktur. Ancak bu durum, solun, Fransız toplumunun temel amacı buymuş gibi bir anda, olağanüstü bir şekilde ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu sanki sonsuza dek sürüp gidecek ulusal bir miras gibidir (Bu miras zaten hemen Pantheon, Mont-Valerien, vb. törenlerle kutsallaştırılmıştır). Bu Pazarlama sonuç olarak ulusal miras yılının taçlandırılması olarak nitelendirilebilir.

Öyleyse bu ne bir devrim ne de tarihî bir olaydır. Bu oldukça geciktirilmiş tarih-sonrası (post-historique) bir tür doğumdur (bunun bir düşük olduğuna kesinlikle inanılabilir). Bu, kapitalin Fransız toplumuna çaktırmadan yaptığı bir tür gizli bir çocuk benzeri, çok özel bir rahatlama biçimidir. Önce filizlenen, sonra gizli gizli gelişen ve bir ânda her yanı kaplayan bir şey gibi. Tıpkı Alien filmindeki gibi. Sol, Alien adlı canavarın kendisidir. Bu olayın kendisi genelinde devâsâ bir özel efekt gibidir -çok da başarılıdır-. Bu insanın içini bayıltan popüler yazgımızın kısa süren bir kendinden geçme ânıdır.

Bütün bunların: Çalışanların, sendikaların, politik partilerle, pek çok bireysel irade ve girişimin çok uzun süren toplumsal ve politik bir mücadelenin meyvesi olduğuna inanabilmek isterdim -ama bundan kesinlikle emin değilim.

Seçimlerin politik tözü konusunda insanların da herhangi bir yanılgıya düşmüş olduklarını sanmıyorum. Onlar da bu durumdan

kendilerine göre -neredeyse sinematografik denilebilecek bir şekilde yani seçim adlı aracı bir özel efekte dönüştürüp, kendisine tüm kazanma yollarının açılmış olduğu bir sol üzerine bahse tutuşarak -yararlanmayı bilmişlerdir. "Biz kazandık!" Ancak dikkat, bu devâsâ güven bir meydan okuma biçimindedir yani terimin tüm anlamlarında solla alay edilmektedir. Ülkeyi temsil edenler bu konuda oldukça nahiftirler. Seçilmiş olmalarını popüler bir onaylama ve rıza şeklinde algılamaktadırlar. Oysa birinin iktidara doğru itilmesinden daha karmaşık bir şey olamayacağı ve halk için en keyif verici gösterinin her zaman için politik bir sınıfın başarısızlığı olduğundan bihaber gibidirler. O çok ünlü "popüler bilincin" derinliklerinde bir yerde, hangisi olursa olsun politik sınıf onun için bir düşman olarak kalmaktadır. En azından böyle olduğunu ummak gerekir.

Seçimlerin temsil ettiği (acting-out) bir şey varsa, o da, insanların büyük bir çoğunluğu için umutlarının gerçekleştiği bir irade ve temsil etme biçimi olarak sosyalizme bir bağlılık ifadesi şeklinde algılanamayacağıdır. İnsanları daha çok estetik ve ahlâki açıdan etkilemiş olan bu seçimlerin, tarihsel ve politik açıdan bir neticeye ulaşabileceğini sanmıyorum. Zaten önemli olan da o kendinden geçebilme duygusudur. Değişiyor, değişecek! Bu değişime tarihsel bir aşıp geçme ya da bir amaçlılık anlamında inanılmamaktadır. Bu daha çok bir rıza gösterme, inanma niyeti şeklinde tezahür etmektedir. Yeniliğe, değişiklik hattâ moda oyunlarına atfedilen tuhaf ve devingen bir inanç biçimi. Bunu kesinlikle mecaz bir anlamda ya da hafife alınabilecek türden bir şey olarak söylemiyorum. Sözcüğün yazılı anlamında politik açıdan çekiciliğini yitirmiş olan bu sosyalizmle, bu kendinden geçmiş ve cinsel açıdan çekiciliğini yitirmiş olan sosyalizmle birlikte, moda alanında (moda da kendinden geçmiş ve cinsellik ötesi bir konuma ulaşmıştır) nasıl hazır giyim (pret-â-porter) çağına girilmişse, aynı şekilde bir hazır inanç (pret-â-croire) çağına girilmiştir.

Sosyalizmin bir model olarak iktidara geçişi, onun tarihsel bir olay olarak ortaya çıkış sürecinden tamamıyla farklıdır. Bir olay, bir mit, bir

sarsıcı güç olarak sosyalizmin, nasıl söylesem, kendi kendine benzeyebilme ve bir modele dönüşme gücüne sahip olacak zamanı olmamıştır. Toplumla bütünleşebilecek zamanı olmamıştır -bu açıdan bakıldığında sosyalizm durağan bir konum olarak nitelendirilemez ve zaten çok kısa süren tarihsel çıkışlar yapmıştır. Oysa günümüzde sosyalizm durağan ve inanılabilir bir model olmaya çalışmaktadır -bu artık devrimci bir zorunluluk değil, bir değişim simülasyonu (geliştirilebilecek en güzel senaryo anlamında simülasyon), aynı zamanda bir gelecek simülasyonudur. Bu evrende hiçbir gerçek sürpriz, şiddet, taşkınlık ve tutkuya yer yoktur. Her model gibi sosyalist model de bütünüyle kendine benzemek ve hipergerçekleşmek zorundadır. İşte bu yüzden onun kendinden geçmiş bir model olduğunu söylüyorum çünkü hipergerçek kendi kendine benzeyen donup kalmış bir gerçeğin kendinden geçmesi, düşselin alanından atılarak kendi modeli içinde (bu model bir değişim modeli olsa bile) donup kalmasıdır.

Bütün bu söylenenlerin amacı, içinde bulunulan durumu kavrayabilmek ve çok önemli bir soru olan: Neler yapılabileceği sorusunun yanıtını bulabilmektir. Bir başka deyişle: Bu sosyalizmle birlikte politika ve politika sahnesi yeniden canlanarak hayata dönmüş müdür? Zaman ve tarihin içinde kendilerini kaybettikleri (bilinçlerini yitirdikleri) politika-ötesi süreçte bir yavaşlama var mıdır? -yani politik ve toplumsal çıkarlar genel bir caydırma süreci olarak değişim içinde yer almakta mıdırlar ve gerçek ortadan kaybolarak yerini tüm modellerin kendinden geçmiş bir biçimine mi bırakmıştır? Toplumun içinde kendisiyle bütünleştiği kendinden geçmiş bir model olarak Devlet, şiddetin kendisiyle bütünleştiği kendinden geçmiş bir model olarak terör, vb. Ben bu soruların yanıtını veremiyorum. Zaten Canetti'nin sözünü ettiği kör nokta da burasıdır yani bütün insanlığın gerçekliği terk etmiş olduğu nokta. Bizim temel sorunumuz da bu noktanın çözülmesidir yani tarihin gerçekliği ya da gerçek dışılığı. Tüm soruların çözümü buradadır ve ne yazık ki bu nokta eleştirel düşüncenin etkinlik alanı dışında kalmışa benzemektedir. Hayatî bir öneme

sahip ve içinden çıkılması zor olan durum budur. Tabiî tarihte kanını ve canını herhangi bir toplumsal projeyle, kısaca gerçeklik uğruna feda edecek mucizevî bir alt üst olma gerçekleşmezse, Canetti'nin dediği gibi bu güncel yok oluş sürecinden kurtulabilmemiz mümkün olamayacaktır.

François-Regis Bastide

"Düşlerin devlet kontrolü altında bulunduğu bir sırada, gerçeklik kendini bir düş sanmaktadır."

Sosyalizmde, eleştirel değerlerin kuramsal gelişmesi bu kendinden geçme süreci içinde yer almaktadır. Kendinden geçmiş eleştirel değerler bundan böyle iktidar adlı tepeden aşağı bakıp bakıp bizimle alay edeceklerdir.

Oysa kuramsal kavramlar asla gerçek bir alternatif sunamazlar -bu konuda kesinlikle bir yanılgıya düşmemek gerekir. Bu kavramlar en radikal şekilde bir uygulama alanı bulduklarında olsa olsa gerçekliği tehdit edebilmektedirler. Onları gerçeğe karşı bir *meydan okuma* olarak nitelendirebiliriz. Bu konumda kalmalarında da yarar vardır, aksi takdirde bir yargı değeri, bir ilke ve özellikle de üzerine saldırıp, kendilerine bir yol açmaya çalıştıkları şu gerçeklik ilkesi şekline girerek karşımıza çıkabilir ve aleyhimizde çalışabilirler.

Mecaz (metaphore)'ın mecaz olarak kalmasında fayda vardır. Kavram kavram olarak kalmalıdır. Entelektüellere oh olsun!

Oysa şu son zamanlarda başımıza gelenlere bir bakın. Yükselen bir sosyalist alternatif, tüm kavramsal değerlerin (gelişme, tarih ahlâkı, politikanın rasyonelliği, yaratıcı düş gücü ve *last but not least:* sonuncu ama aynı derecede önemli iktidardaki düşüncenin güzelleştirdiği erdem anlayışı) politik iktidar göstergesi şeklinde maddileştirilmesi -özetle temelinde yerilse bile, entelektüel sınıfa özgü Platoncu bir ideal.

68 Mayıs'ını gerçekleştirenler yanılmamışlardı -68 Mayıs' ında iktidara gelen düş gücü *değildi.* 68 Mayıs'ını gerçekleştirenler düşselliğin

içinde yücelmişler ve keyifli bir şekilde de intihar etmişlerdir, ki bu da, tarihte karşılaşılabilecek başarıların en zarif biçimidir. 68 Mayıs'ı toplumsalın şiirsele olan gereksinimini alevlendirmiş, gerçeklikle arzuyu tersine döndürmüştür yoksa sosyalist bir eyleme geçiş süreci içinde, bu ikisi arasında, erdemli bir uzlaşmaya yol açmamıştır. Neyse ki 68 Mayıs'ı asla bir gerçekliğe dönüşmeden, şiddet yüklü bir metafor olarak kalmıştır. Bugün gerçekliğin sonuçlarına katlanmak durumundayız. Bugün düşsellik Nanterre'in o gerçek dışı duvarlarından aşağı süzülerek bakanlığın çekmeceleri içine girmiştir. Ve bu olay bütün entelektüel ortamın hiç fark ettirilmeden ele geçirilmesini sağlamıştır.

İnsan vaatlerde bulunulan, gerçekliğin var olduğu iddia edilen, sözden söz hakkına geçildiği söylenen, yasadışı tüm metaforların yasallaştırıldığı, gerçekçi bir toplumsal illüzyonu içinde nasıl yaşayabilir ki? Burada politik açıdan bile bir tür temel bir yanılgının varlığından söz edilebilir. Çünkü toplumun gidişatını onun iradesine dayanan, onunla uyumlu bir projeyle uzlaştırma arzusu; bu politikaya özgü, her zaman iki yüzlü olmuş (zaten gerçekten de ancak iki yüzlü olabildiği zaman etkili olabilen -Mandeville) vaat edileni yaşama geçirme arzusu ölümcül bir arzu olduğu kadar, ölümüne de can sıkıcıdır. Sosyalizmin içine düştüğü yanılgı da işte budur. Ancak bu başka bir sorundur. Zaten bugün iktidar (ve bu durum yalnızca sosyalistler için geçerli değildir) açık ve seçik olarak iktidar olmak istemeyen, politikayla hiçbir ilişkileri bulunmayan ve söylevin ahlâksızlığı (söylevin ahlâksızlığı dünyevî bir hırsın temelidir ve bu konuda Makyavel'le, Cizvitler kesinlikle aynı görüşü paylaşmaktadırlar) ve karmaşıklığı karşısında apışıp kaldıklarını açıkça itiraf eden ve düşüncenin sunduğu gerçekliğe sâdık olan insanlara bırakılmışlardır. Durum bu olunca, düşüncenin gerçekliğini meslek edinmiş olan entelektüeller ne iş yapacaklardır? Toplumsalı sürükleyip götüren şey iyi niyet olunca, gerçek anlamda politika üretebilmek için, geriye kötü niyetli olmaktan başka çıkar yol kalmamaktadır.

Hemen acele etmeyelim. Çünkü büyük bir çaresizlik içindeyiz. Yeni iktidar kendisine kültürel ve entelektüel bir görüntü vermeye çalışıyor. Artık "cynique" bir tarihî güç olmak istemiyor, değerlere sahip çıkmaya çalışıyor. Politik tözüne ihanet etmiş olduğu için, entelektüellerin de kendi politik tözlerine ihanet ederek kavramla uzlaşmalarını ve kendilerinin politik alanda benimsemiş oldukları iki yüzlü tavrı, entelektüellerin de kavram karşısında takınarak, gerçekten yana tavır koymalarını ve umutlarının usul usul gerçekleştiğini görerek mutlu olmalarını, gerçekle rasyonelin terbiyeli bir şekilde uzlaştırılmasına ses çıkarmamalarını istemektedir. Bir iktidara benzemeyen bu iktidarın bize sunmuş olduğu bu türden bir tuzak söyleşmeyi -demokrasinin ulaşabileceği en üst aşama, erdemin iki yüzlü gücü- hep birlikte imzalamış bulunuyoruz. Çünkü entelektüel ne yazık ki her zaman ahlâksızlığın baskıcı gücüyle suç ortaklığı yapabilecek derecede kız-oğlan-kızdır. Artık o da "cynique" bir uygulama düzeyine, bir başka deyişle düşüncenin ahlâksız ve karmaşık düzeyine aynen politikacıların ahlâksız ve karmaşık bir iktidar düzeyine ulaşamamaları gibi ulaşamamaktadır.

Gerçekte o kadar da korkulacak bir durum yoktur. Çünkü bu sosyalizm bir alternatif simülakrından başka bir şey olamaz -bu gerçekten de büyük bir olay değildir. Bu modası geçmiş bir ideolojinin öldükten sonra somutlaştırılmasıdır. Bu mitolojinin ya da tarihin verdiği değil, modelin aldığı biçimdir -bu model ise temelde sahip olduğu güç konusunda hayale kapılmamakta ve yalnızca inanılabilir olmaya çalışmaktadır. Bu gücün gerisinde, varlığı imâ edilmeye çalışılan politik tutku konusunda da aynı şekilde hayaller görmemekte ve duygusal bir söylev, ahlâki ve tarihî bir "artefact" olmaya çalışmaktadır -bir dizi başarısızlıktan sonra, iktidarın greve girmiş olduğu bu sahilde karaya oturan şu dinine bağlı sosyalizm simülakrına, şu ahlâk hayaletine karşı yapabileceğimiz hiçbir şey yoktur. Tıpkı bir tözden yoksun olan Giscardcı iktidar hayaletine karşı hiçbir şey

yapamamış olmamız gibi. Tıpkı devrimci düşüncenin, kapitale karşı güçlü olup, kapitalin hayaleti karşısında yok olup gitmesi gibi.

Simüle edilen bir düzen her türlü yadsıma gücünü elimizden alırken, simüle edilen bir sosyalizm de her türlü katılma olasılığını elimizden almaktadır. Çünkü simüle ettiği değerleri (gelişme, kâr ve üretim -Işık yüzyılı, tarih ve rasyonellik) çözümledik ve *gerçeklikle* kurmuş olduğunu iddia ettiği ilişkileri indirgedik ancak onları birer simülakr ya da ikinci elden hayaletler olarak ortadan kaldırmadık. Bunlar hem saydam hem de bir tözden yoksun oldukları için çökertilememektedirler. Bugün Avrupa'yı tehdit eden de bu ikinci elden sosyalist hayalettir. Bugüne kadar kapitalin hayaletleri arasında dolaşıyorduk, bundan böyle sosyalizmin ölmüş modelleri arasında dolanacağız. Bütün bunların hipergerçekliğiyse hiçbir şeyi değiştiremeyecektir. Zaten bir anlamda hipergerçeklik uzun bir süre önce bizim gündelik yaşantımızın bir parçası hâline gelmiştir. Politika adlı bir kansere yakalanmış durumdayız. Giderek büyüyen bir duyarsızlık (iktidar bize ulaşamadan üstümüzden kayıp gitmektedir. Biz de iktidarı çözümlerken ona ulaşamadan onun üstünden kayıp gidiyoruz) en modern patoloji tipinin tıpatıp aynısıdır yani nesnel bir biyolojik saldırı şeklinde değil organizmanın antikor üretiminde (ya da doku sertleşmesinde olduğu gibi antikorların organizmaya karşı çalışmaları gibi) giderek yetersiz kalmasına benzeyen bir durum.

Kezâ, bugün iktidardaki sosyalizm de gerçekte bir hayal kırıklığı sürecini kasıla kasıla yaşayan bu toplumda, bir sonraki evreden başka bir şey değildir. Oysa bu noktada farkına varamadığımız bir şeyler olmuş gibidir. Çünkü ilk kez karşımıza çıkan kolektif bir kültürel ve duygusal söylevde: 1968 Mayıs'ının, bu toplumun kıyısında köşesinde ahlaki ve politik ütopyadan geriye kalan ne varsa, ideolojik bir sağaltıcı felâket gibi süpürüp temizlediği her şeyi işlemselleştirilmiş birer hayalet olarak sahneye çıkartılmıştır. Son yirmi yıl içinde her türlü kolektif kararsızlığın dayanağı ve sözde bir nesnelliğin kendisine saldırılmasını engellediği, devasa bir

protez gönderenler sistemi olarak bize kabaca ekonominin reklamı yapılmıştır. Bunun sonucunda ortaya yalnızca belli olgular değil, aynı zamanda belli değer yargılarıyla, politik bir karar da çıkmıştır (hiç kuşkusuz her şey hiç kimsenin içinden çıkamadığı, ama bu o kadar da önemli bir şey değildir, bir ekonomik rasyonellik simülasyonu üzerine oturtulmuştur. Ekonominin yargılanma öyküsüyse gerçekliğin ta kendisine dönüştürülebilir -böylelikle de gerçek bir kolektif sözleşme niteliği kazanabilir). Bu kez de bize bir başka kolektif sözleşme sunulmaktadır: Hükümetin protezleşmiş somut uzantıları olarak ahlâk ve kültür. Bir protez olarak -toplumsal, bir protez olarak- kültür ("Fikirlerinizle ilgileniyoruz", "Arzularınız bizi ilgilendiriyor", "Yaratıcılığınız bizi ilgilendiriyor" — BNP'nin[{17}] bankacısı hiç olmazsa dürüsttü: "Bizi paranız ilgilendiriyor" diyordu. Üçüncü Dünya insanlarıysa biraz daha kabaca: "Çöp kutularınız bizi ilgilendiriyor" demektedirler). İnsanları sonunda duyarsız bir hale getiren aşırı nesnelleştirilmiş bir yönetim biçiminden sonra, ölmüşlere (Le Pantheon) yaslandırılmaya çalışılan ve gücünü tarihsel düş gücünün kalıntılarından yani sentezlenmiş bir kolektif irade hayaletinden alan toplumsal bir öznellik ve duyarlık. İşte tam da bu noktada biz entelektüeller tuzağa düşürüldük. Çünkü ekonomi, programlama ve liberal ekonomi söz konusu olduğu sürece zihinsel ve politik açıdan sınır tanımayan bir zenginliğe sahip eleştirel ve felsefî küçük bir alevin namus bekçileri ve kuramın (zaten o s ıralarda kuramın keyfi de yerindeydi. Sanırım kuram bu son yirmi yıl içinde hiçbir şey yapmadan bu kadar çok kazandığı, bu düzeyde bir saldırganlık ve neşe düzeyine sahip olduğu bir dönemi hiç kuşkusuz bir daha kolay kolay yaşayamayacaktır) o sessiz etkinliğine umut bağlamış insanlar olarak içimizde birer vicdan taşıyorduk.

Oysa itici güçler bulundukları yerden hoşnuttular, yani onlar başka bir yerde, iktidarın dışında, yarınlarından emin bir şekilde, diğer Fransa'da yaşıyorlardı. Bu itici güçleri iş hayatına doğru püskürtmek ne büyük bir yanılgı, ne büyük bir tehlike! Kuramsal gücün bir kurum tarafından

emilmesinden daha kötü bir şey olamaz. Şunu demek istiyorum: Bir zamanlar içinde yer almadığımız bu durumu çözümler, düşsel kompozantlarına (bileşenlerine) ayrıştırırken başvurmuş olduğumuz ütopist kavramlar, bugün kolektif bir irade hayaletine bürünüp, bize karşı entelektüel açıdan gerçek değer yargısı ve yargılama gibi yine bize ait silahlarla donanarak, bir simülasyon evreninde bile kendi sınıfımızı yok edebilecek bir güce sahip olabilmektedirler. Gerçekle, göstergeler arasındaki o yüce çarpıtmanın bekçileri olarak bizler, bu ikisini uzlaştıran oyunun sahneye konulması aracılığıyla tuzağa düşürülmüş, felç olmuş durumdayız.

Bu sanki kristalleri katılaştırarak, süspansiyon durumundaki eriyik haline bir son veren ve tersine döndürülmesi olanaksız olan kimyasal bir hızlandırma gibidir.

Artık düşmanımız yok. Çünkü iktidar onların elinde. (Öznel açıdan) en iyiler (nesnel açıdan) en kötülerdir. Pragmatik açıdan -çünkü her türlü pragmatik paradoksaldır ve bizim de bundan kaçabilmemiz mümkün değildir -bizim de bir tür "double bind" (aşağı tükürsen sakal, yukarı tükürsen bıyık anlamına gelen psikanalizde şizofreniyle ilgili bir terim -ç.n.), çözümü olanaksız bir bilmeceyle (yoksa tarihsel bir çelişki değil) karşı karşıyayız. Gerçekte ikinci sınıf, gerçek dışı bir olay olan bu bilmeceye sanki birinci sınıf ve gerçek bir olaymış gibi gerçek anlamda katılmamız istenmektedir. Olması gereken zamanda gerçekleşen olay sayısı yok denecek kadar azdır. Kimileri henüz olgunlaşmadan, başkalarıysa iş işten geçtikten sonra gerçekleşirler ve bunlar tarihin başarısız bir dönemine ait olayların yeniden sağlığına kavuşturulmaya çalışılan biçimlerinden başka bir şey değildirler. *Simulatio post mortem* (ölüm sonrasında simüle edilenler). Zamanından önce gerçekleşen düşükler olduğu gibi, zamanından sonra gerçekleşen düşükler de vardır. Bu olay da onlardan biridir. Bu coşkunluğun değil (diğerleri arasında) sevgisizliğin, tarihsel bir kopuşun değil (Fransa'nın derinliklerindeki retroaktif gerçeklikle yer değiştirmiş)

tarihin tükenişinin bir sonucu olarak ortaya çıkmış olan bu sosyalizm, gerçekliğini tarihî bir modelden yoksunluk nedeniyle yaşamının belli bir döneminde yitirmiş olan bu sosyalizm, bir simülasyon ve yeniden sağlığına kavuşturma düzenine aittir. Ancak bizden kendisine gerçekliğin özgün bir versiyonuymuş *gibi* davranmamızı istemektedir (söz konusu olan şey kesinlikle bu sosyalist psikodramın oyuncularının sahtekâr ya da kandırılmış insanlar olmaları değildir -kimilerinin bu olayla bütünleşmelerinden ve coşkularından söz etmiyoruz. Çünkü söz konusu edilmesi gereken şey çok daha üzücü bir şeydir. Sorgulanması gereken şey, tarihî eylemin özgünlüğü ve bütünlüğüdür). Bunun sonucunda bizden, bu noktaya bizi sanki tarihin karşı koyulmaz ilerleyişi getirmiş ve bütün bunların biçimsel açıdan yaşamı değiştirme umuduna uygun inanılmaz benzerlikler sunduğuna (eski Rimbaudcu slogan yeni sosyalist slogan haline gelmiştir -keyiflenin, bugün yaşamı değiştireceğiz. Bu olağanüstü bir şey değil midir? Her zamanki gibi metaforun gerçeklik içindeki çöküşü) inanıyormuşuz gibi yapmamız, simülasyona başvurmamız istenmektedir.

Karşı karşıya bulunduğumuz bilmece bundan ibaret değildir. Yapılması güç olsa da, her türlü sosyalist projede, amaçları itibariyle saf olsa da -dahası nahiftirler- derin bir karmaşanın bulunduğunu ifşâ etmek gerekmektedir. Yeniden Mandeville'in *Arılar Masalı'na* dönerek (kimileri XVIII. yüzyılda Devrimin bütün bunlara son verdiğini söyleyeceklerdir ama ben bu düşünceye kesinlikle katılmıyorum), toplumsal bir gelişme ve değişimi sağlayan şeyin onun pozitif değerler sistemi ve ahlâkı değil, ahlâksızlığı ve günahlarıyla, kendi değerlerine karşı olan ahlâki gevşekliğidir dediğini hatırlatmak istiyorum. Bir anlamda politikanın sırrı budur. Toplumların işleyişindeki yapısal ikiyüzlülük, iktidardaki insanların psikolojik ikiyüzlülüklerinden çok farklı bir şeydir. Toplumsal süreci derinlemesine belirlemeye çalışan bu ikiyüzlülük: Toplumun büyük bir çoğunluğunun içinde yaşadıkları toplumsallığı bozmaya çalışması, kendi

değerleri karşısında kendi görünümlerine tanıdıkları esneklik, ahlâksızca bir strateji ve kopuş sayesinde ayakta kalabilen bir *oyun*'a dönüşmektedir.

Oysa sosyalist inanç bütün bunların karşısındadır -bu aynı zamanda tüm sosyologlar için de geçerlidir- (ve ben de zaten bu yüzden onlar için politikanın bir anlamının kalmamış olduğunu söylüyorum). Çünkü onlara göre her toplum gücül düzeyde toplumsal özelliklere sahiptir yani kendi değerleriyle dayanışma içinde ve sunduğu kolektif öneriyle de uyum içindedir. Bu durumda sorun toplumu kendi projesiyle uzlaştırmak ve toplumsallaşmak isteyeni "toplumsallaştırmak"tan ibarettir. Her türlü ikiyüzlülükle, değerler düzeyinde güdülen her türlü yüzeysellik stratejisine bir son verilmelidir -toplumsal ilişkinin, kolektif sorumluluğun (ve aynı zamanda denetimin de tabiî) yoğunluğunun maksimalizasyonu, yapıların ve işleyişlerinin şeffaflığı, kültür ve kamu ahlâkının kutsanması. Şeffaflık içinde yitip gitmiş, inanılmaz nahiflikteki sosyalist düş işte budur. Hangi grup bunlara hiç inanmamış -özellikle hangi grup bunları hiç düşlememiştir ki? Neyse ki böyle bir toplumsal projeyle bugüne kadar hemen hiç karşılaşılmamış olduğu, hiçbir grubun *kendini ideal açıdan toplumsallaşmamış saymadığını*, kısaca bugüne kadar (entelektüellerin kafalarının dışında) asla sınırlı sorumluluğa sahip bir kolektif özneyle, bu türden bir amaç olasılığının embriyonu hattâ gölgesiyle bile karşılaşılmamış olduğu söylenebilir. Enerjilerini bu yolda harcayan, bu ahlâki toplumsallaştırma düşünü gerçekleştirmeye çalışan toplumlar daha işin başında kaybetmeye mahkûm olmuş toplumlardır. Temel yanlışlık işte budur. Neyse ki bu türden girişimler her zaman başarısız olacak, amaçlarına ulaşamayacak ve böylelikle de toplumsal gerçekleşemeyecektir.

[1] Aşırı solun sessiz yığın konusundaki hayal kırıklığı ve “akıllı” soğukkanlılığı da bu utançla aynı kategoriye girmektedir. Örneğin Charlie-Hebdo:“Dünya, sessiz yığının umurunda bile değil. Yeter ki akşam terliklerini giyip çenesini açabilsin. Hiç merak etmeyin sessiz yığın çenesini kapatmışsa, onun dediği olur. İyi yaşar, iyi yer ve yeterince çalışır. Şeflerinden istediği ise babalık ve yeterince korunmadır. Ancak babalık ve koruma alışılmış dozun miktarını aşmamalıdır.”

[2] Çözümleme açısından Freud’la benzerliğimiz ruhsal sözcüğünde sona ermektedir. Çünkü onun düşünce eylemi baskı altına alma (refoulement) ve bilinçaltı (inconscient) varsayımıyla noktalanmaktadır. Bu sonuncular anlam üretimi ve anlamın bölümlenmesinde (partition) arzunun ve bilinçaltının yeniden toplumsallaştırılmalarını da kapsamları içine almaktadır. Özgürleşme yerine baskı altına almaya yol açan ve ılımlı arzu senaryosunun içine giren ve anlamın kaçınılmaz bir şekilde yeniden yorumlandığı tek kişilik senfoni. Sonuçta arzunun özgürleştirilmesi kolaylıkla politik devrimin yerini aldığında anlam çatlağını genişleteceğine kapatacaktır. Oysa söz konusu olan şey libidinal ekonomi terimleriyle kitlelerin yeniden yorumlanması değildir. Birincil süreçteki (bilinçaltı) baskı altına alma ya da ölüm itkisiyle beslenerek gizli bir iktidar ve baskı arzusuna göndermesidir (ve gizli bir bilinçaltı yapısına sahip oldukları sanılan kitlelerin tutuculukları ve faşistliklerinden söz edilebilmektedir). Bugün çökmekte olan Marksist çözümlemenin karşısına çıkartılabilen tek seçenek psikanalizdir. Gerçekteyse bu seçenek bir kez daha yeniden allanıp pullanmış olan değişmez seçenektir. Bir zamanlar kitlelere cinsel esirliğin zorunlu kıldığı devrimci bir gelecek (Reich) satılmaktaydı. Bugün ise aynı kitlelere bir yabancılaşma ya da esirleşme arzusu ya da gücül özgürleşme arzusu kadar anlaşılmaz olan bir tür günlük mikrofaşizm satılmaktadır. Oysa ortada ne faşizm, ne iktidar, ne de bir devrim arzusu vardır. Bilinçaltı ya da arzu son umuttur. Çünkü kitlelerin bilinçaltı ya da arzusu bir dayanak olarak gösterilerek, anlamın ortağı gibi yeniden işlenebilir. Her yerde

arzuya yeni anlamlar yüklenmeye çalışılmaktadır. Arzu, politik umutsuzluğun son gönderenler sistemidir. Arzu stratejisi ise şirketlerin pazarlama politikalarında iyice işlendikten sonra bugün devrimci kitleler pazarlamasına devredilmiştir.

{3} Burada için için patlayan bir anlamda ele alınan "tehlikeli kitle" kavramı, genelinde dışa saçılan bir patlama süreci gibi algılanmaktadır.

{4} Ağır tanecikleri yörünge şeklinde hızlandırıcı.

{5} Söz konusu olan şey artık toplumsalın üretimi değildir. Çünkü bu durumda sosyalizmin hattâ kapitalizmin bu iş için yeterli olması gerekirdi. Gerçekte her şey talep üretiminin mal üretimine egemen olmasıyla değişmiştir. Çünkü üretimle tüketim arasındaki ilişki kopmuştur. Artık yepyeni bir dönem başlamıştır. Bundan böyle ne üretim ne de tüketim vardır. Bu sürecin tersine döndürülmesiyle birlikte (simülasyon ya da ona dönüştürme) "simülasyon" düzeni kurulmuştur. Artık burada Attali'nin düşündüğü gibi biraz daha sosyal ve sosyalizmle desteklenmiş gerçek bir kapitalist "kriz" söz konusu değildir. Bu düzen kapitalizm ya da sosyalizmle ilişkisi olmayan "hipergerçek" bir düzendir.

{6} L'Effet Beaubourg,Paris 1977, Edit. Galilee.

{7} Gardiyanların hükümlüler tarafından görülmediği ancak her gardiyanın hükümlüleri görebildiği bir cezaevi.

{8} Aynı şey ayartma (baştan çıkarma) için de geçerlidir. Eğer cinsellik, içinde bulunduğu durumda cinsel bir devrim tarafından değiştirilmişse, bu onun bir cinsel ilişkiler üretim ve değiş tokuş yöntemi oluşundandır. Ayartmaysa değiş tokuşun tersine meydan okumaya daha yakındır. Cinselliğin "cinsel ilişkiye" dönüşebilmesi ancak her türlü ayartma biçimi unutularak rasyonelleştirilmiş değer ve değişim terimlerinden sonra olmuştur. Toplumsal da ancak her türlü simgesel boyutu yitirdiğinde "toplumsal ilişkiye" dönüşebilmektedir.

[9] Toplumsala meydan okumaysa toplumsal simülakrının azması, toplumsala gereksinim duyma ve toplumsal talep etmenin tersi denilebilecek bir biçime sahip olabilir. Şiddetlendirme (azdırma), zorunlu kılma, hiperuyumluluk gibi. Toplumsalın bir norm ve söylev olarak daha bir biçimselleşmesini sağlayan bir zorunluluk.

[10] Bakınız, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm'deki* üçlü kalıntı: Değerin ekonomik düzen içinde, anlamın dilbilimsel düzen içinde, fantazmın ruhsal düzen içinde bir kalıntıya dönüşmesi. Öyleyse buna toplumsalın toplumsal düzen içindeki kalıntılaşmasını da ekleyebiliriz.

[11] Guayaki ya da Tupi-Guarani'lere bakınız. Ortaya bir artık çıktığında kabile şefleri onu Atlantik'e eskatolojik hareketlerle sürükleyerek grubu bu "toplumsal" kalıntılardan korumaktadırlar. Yalnızca politik iktidar değil (P. Clastres) aynı zamanda toplumsal da bir toplum dışına atılmış/toplum dışına atıcı bir yinelemedir.

[12] Ecosysteme: Canlı çevreyle, hayvansal ve bitkisel organizmalardan oluşan ekolojik temel birlik.

[13] Homeostase: Çeşitli yapılardaki canlı organizmalar arasındaki denge.

[14] Bu eşdeğerlikler sistemi zorunlu olarak kapitalist ekonomi politiğe bağlı değildir. Bir iş ve ücret, hak etme ve zevk alma arasındaki denge, her türlü burjuva ahlâkının ötesinde bir kendini ölçme ve bir direniş biçimi olabilir. Eşdeğerlisi olmayan bir şeyin elimize geçmesi karşılığı ödenemeyecek bir iyilik şeklinde olabilir. Toprak ya da çalışma gibi insana özgü bir eşdeğerlik tarafından satın alınamadığı ya da yeri doldurulamadığı takdirde insanı saran ve ölümcül bir etkisi olan şu tanrılara özgü savurganlık ve lütufkârlık Holderlin'i çıldırtmıştır. Burada burjuva ahlâkıyla hiçbir ilişkisi olmayan bir tür başka bir yasa vardır. Örnek olarak zenginlik ve mutluluğa en yakın insanlardaki ölümcül can sıkıntısını verebiliriz -ya da büyük bir mağazaya girmiş olan müşterilere her istediklerini bedava alabileceklerini

söylediğinizde ne olacağını söyleyelim: Panik, Devletin, kendilerine sahip oldukları üzüm bağlarını sökmeleri için bu bağlardan kazanacakları paranın çok üstünde bir para vermesi karşısında bağcılar bir bozguna uğramış gibi olmuşlardır.

[15] "Ubris"= Özellikle gurur konusunda her türlü ölçüsüzlüğü belirleyen Yunan kökenli bir ad (isim).

[16] Dördüncü varsayım: Toplumsalın kitleler içinde için için patlaması. Bu varsayım bir başka biçimde (simülasyon/caydırma/için için patlama) aracılığıyla üçüncü varsayıma götürmektedir. Bu varsayım ise Sessiz Yığınların Gölgesinde başlıklı bölümde geliştirilmiştir.

[17] Paris'teki büyük billboardlar aracılığıyla Banque Nationale de Paris'nin yaptığı reklam kampanyasında kullanılan slogan ve fotoğraf.